

Дарина Блохин
(Мюнхен)

Життєвий, науковий і політичний шлях Юрія Бойка-Блохина

Творчість Юрія Бойко-Блохина — це глибокий аналіз і енікальний синтез, це поєднання спеціалізованих узагальнень, це, нарешті, включення української культури у світовий процес, в якому вона власне посідає своє істинне місце¹.

Р. Рибальченко.

Юрій Бойко-Блохин народився 25.03.1909 року. У родинній Євангелії зафіксовано навіть точний час його народження — о 9 годині. Як згадує Юрій, змалечку йому говорили, що він «козацького роду», хоча він був тільки по материній лінії козаком, а по батьковій — належав до «роду гречкосіїв». З малих років у нього було велике зацікавлення до поняття «козак». Недалеко від родинного помешкання була касарня донських козаків, але який з нього козак, він ще не збагнув, аж поки не навчився читати.

Місце народження Юрія — Миколаїв, портовий осередок, де зливаються Буг та Інгул, утворюючи лиман, що вражає своєю поетичною красою, положистими і скелястими берегами, овіяними морськими вітрами, мальовничий куточок України з довгими скверами, засадженими розкішними акаціями, прямими, мов шнурочки, вулицями, бруківкою, порослою подекуди шпоришем. А на найвищому дикому узбережжі — масивна будівля старовинної каторжної тюрми, з якою пов'язані страшні й болючі для Юрія спогади тюремного життя.

Батько Юрія, як він писав, «був активним «просвітянином», хоча й працював на заводі, знав особисто відомого українофіла контр-адмірала М.Аркаса. В політику глибоко не входив, але, як почалась завірюха 1917 року, він, щоб збагнути її шляхи, старанно студіював історію великої французької революції за тритомником Рембо. Був чоловік вдумливий, релігійний, урівноважений, упертий і відданий українській культурі». Знав тато колядки, безліч пісень: весільних, козацьких, бурлацьких і дещо з Лисенка, Стеценка, так що ми, творили хатній хор і вечорами захоплено концертували. Оперний спів — це була домена лише для тата й мами, вони знали напам'ять «Запорожця за Дунаєм», «Наталку Полтавку», «Вечорниці» Ніщинського і майстерно виводили не тільки арії та дуети, але й «Хор». Отже, колисався я не в колисці, а в українській пісні» (1, VIII-XIX)

«Обстановка була убога, але бібліотека, як на робітника, винятково багата. Були «Нива», кілька книг російських клясиків: Гоголь в двох

---

¹ Рибальченко Р. Він став легендою живою // Українське слово. 1994, 23 червня.

томах, великий альбом скарбів Третяковської галереї, а далі — багато українських видань: українські казки з малюнками, видання Б.Грінченка, хрестоматія української літератури, вид. «Віку», «Кобзар» у виданнях Доманицького і Яковенка, збірники пісень з нотами, Бантиш-Каменський..., «Історія України» М.Аркаса..., а до того роздобув я ряд «метеликів» Грушевського... До «Кобзаря» прийшов я через мелодії Лисенка... Дуже рано я прочитав «Чорну Раду» «П.Куліша і навіть вчитувався в неї. Гетьман Сомко став моїм героєм — і можете собі уявити, які мрії опанували дитячу голову. Про свого патрона Юрія-Переможця і його боротьбу зі змієм я довідався досить рано, і хоч ніколи «переможцем» не став, все-таки чудеса св. Юрія лишили свій виховний слід на дитячій психіці. Пізніше все життя я відчував символ св. Юрія, який допомагав мені не залишати поля бою із символічним змієм, що втілювався завжди в реальну статуру російського імперіалізму. В символічній історії св. Юрія є оте містичне зернятко, в яке глибоко вірю і яке вселяє в перемогу правди» (1, XIX-X).

Пізніше будучи у Мюнхені, він беріг цей символ Юрія-Переможця, і в його робочій кімнаті висіла картина Юрія-Переможця, яка допомагала йому вистояти і перемогти зло. Він напише: «Символіка Святого Юрія — Переможця мусить горіти на прапорі української людини і надихати її великим поривом до чину» (4, 22)

Отже, вихованого у високому патріотичному дусі юнака, кредо життя якого вже на той час звучало так: «Вперед, вперед, моя історіє», не вдалось похитнути ніяким подальшим страхіттям радянського періоду.

З 1920 року Юрій навчався в трудовій школі (7-річка), основи якої були закладені теоретиком радянської педагогіки Блонським. Але експеримент не вдався, і навчання відновилось за окремими предметами. В місті була лише одна українська школа і то дуже далеко розміщена, а тому Юрію приходилось навчатися в російській школі. Від русифікації спасла його укр.бібліотека «Просвіти», де було біля 3000 укр. книг, постійним читачем якої він був. Значну роль на формування світогляду хлопця відіграли твори українських письменників і вчених: Старицького, О. Олесья, В. Антоновича, М. Костомарова, М. Грушевського, Д. Дорошенка. Ще в ранні роки свого життя Юрій осягнув свій ідеал в житті. Він згадує: «Дуже рано, в 14 років, усвідомив я, що я «націоналіст

Навчаючись в профтехшколі з 1925 року, Юрій об'єднав усіх свідомих українців — дітей у «Гарт Юнаків» з кількома секціями і художньою самодіяльністю, щоб протиставити свою «організацію» комсомолові і пропагувати український дух, дух боротьби за визволення. Зовсім недалеко від мешкання, де жила їхня родина, у приміщенні колишньої гімназії, розмістилася дитяча комуна, сироти від тих батьків-селян, які повмирали голодною смертю 1921 року, яких він прилучив до «Гарту юнаків».

Історична секція розгорнула роботу найцікавіше, з «ідеологічним» присмаком. Очоловав її Юрій, допомагав йому фахівець з історії України проф. ІНО Петро Павлович Циган, це була дуже начитана і глибока людина, який викривав російський шовінізм. дуже влучно: «В своїх

інсценізаціях «Суд над гетьманом Богданом Хмельницьким» і «Суд над І.Мазепою» ми виправдали як Хмельницького так і Мазепу. Над нами самими збиралися хмари, над нами встановлено через обком комсомолу «таємний нагляд».

Одного із наших товаришів, шістнадцятилітнього рожевощого хлопчину, якого ми всі знали як Миколку, раптом заарештовано Він опинився під судом, і з огляду на його молодий вік, був засуджений на 5 років і висланий на Соловки.

Що «Гарт юнаків» стоїть під загрозою, стало нам ясно. Більшість із членів об'єднання відійшли, і нас залишилося понад 20.... Ми відчули, що це значить, і навіть приватно уникали зустрічі...Думалося, що все це якось забудеться, затреться в пам'яті владущих. Не забулося!»

(1, 13.14

У 1927 р. він опинився в числі студентів Миколаївського Інституту Народної Освіти (ІНО), відчув, що йому на 1-му курсі немає суперника в знаннях, приклав зусилля і протягом одного року склав екстерном іспити за два курси. У цьому допомогли деякі професори, а найперше Микола Іванович Лагута, історик української мови і літератури. Юрій був його улюбленим учнем, він брав у його бібліотеці додому все, що потребував для читання.

Бібліотека колишньої «Просвіти» стала власністю профспілки Робосу. Юрій розкошував у студіях повних комплектів «Киевской Старини», насолоджувався читанням літопису Граб'янки, Ханенка, Величка і Самовидця. Перший і третій томи «Історії України-Руси» Грушевського були законспектовані. Так Юрій опинився в полоні українознавчих наук.

«Украинский язык» Синявського Юрій вивчав напам'ять, знав і його правописний довідник і цікавився тодішньою правописною дискусією на сторінках преси.

Неабияку роль відіграла для Юрія брошура Мамонтова «На театральних роздоріжжях», і він захопився театральним мистецтвом, досліджуючи історію українського мистецтва, особливо історією театру «Березіль» М.Курбаса.

1927-1928 рр. позначились на свідомості юнака. В той час відбувалася дискусія між М.Хвильовим та його противниками, що не обминуло і Юрія.

Його хвилювали ці події, захоплювали сміливість та публіцистичний талант М.Хвильового. Праця «Вальдшнепи» М.Хвильового були справжньою бомбою у тодішньому суспільстві, про неї заговорила «чорна сотня» в комсомолі. Преса поволі переставала писати про великодержавний шовінізм як «головну небезпеку» і перенесла вогонь на український націоналізм, що ставало все більш небезпечним і для Юрія.

Діяльність Ю. Блохина в Україні в міжвоєнні роки

Писати Юрій Блохин почав несподівано. Приїхавши до Києва в 1928 року, як студент другого курсу Миколаївського Інституту Народної Освіти (ІНО), Ю. Блохин змушений був залишити Миколаїв через переслідування студентів, які виступили за українізацію навчального процесу. Студенти загрожували звернутися до українського Наркомосу. Загроза подіяла, і викладачам наказано читати лекції українською мовою, іронізуючи із «невиробленості» української мови.

Приїхавши до Києва, Юрій був захоплений чарівним містом. Все, що він бачив, сповнювало його подивом і радістю. Відвідав театральний музей Всеукраїнської академії наук, придивляючись до експонатів, простежував різні етапи розвитку українського театру. В цій ділянці мистецтва він був начитаний. І от лягли на папір натхненні рядки, що характеризували періоди розвитку українського театру — «Шляхи мистецтва». Редактор журналу «Нове мистецтво» Василь Хмурий прийняв статтю, яка 7.05.1928р. з'явилася друком. Стаття справила значне враження і на проф. Руліна, який взяв Юрія під опіку, обіцяючи йому театральну аспірантуру, якщо він закінчить університет і знатиме французьку і німецьку мови. Він запропонував Юрію написати працю про «Молодий театр» Л. Курбаса, який був білою плямою в анналах історії мистецтвознавства. Він мав від Руліна рекомендацію до Інституту Книгознавства на Пушкінській вулиці, взявся за перегляд української преси 1917-1919 рр., коли діяв «Молодий театр» і напрацьовував матеріали для початку своєї праці.

У Київському університеті не зараховували Юрію двох закінчених курсів у Миколаєві, а тому він змушений податися в Одеський університет, де його прийняли на другий курс. Тут він уже розпочинає свою творчу працю, про яку він писав в II т. свого «Вибраного» (Мюнхен, 1974).

Можна лише нагадати, що в роботі молодого дослідника виявилась упертість і заглибленість у праці. Всіх тоді ще живих акторів «Молодого театру» розшукував Юрій і вів з ними розмови про співпрацю їх з Лесем Курбасом. Небагато вони йому розповіли, але уже з цього було видно, що в театрі існували напружені відносини між акторами і режисером Л. Курбасом. Розмова Юрія з Курбасом дала багато до розуміння: як формувався «Молодий театр» і в чому виявлялась своєрідність розвитку театального життя. В розмові Л. Курбаса з Ю. Блохином відчувалася його стриманість. Було зрозуміло, що Курбас міг багато чого важливого сказати молодому досліднику, але, як писав Ю. Блохин, «говорив він, продумуючи кожне слово. Він надавав велику ролю «Молодому театру», як попередникові «Березоля», хотів, щоб моя стаття вдалася, відтворював мені звучання деяких інтонацій у постановках — і раптом спинявся, згасав, немов би йому щось муляло на душі. Натякнув на якусь душевну драму, зв'язану з «Молодим театром». У всякому разі кілька цікавих деталей я від нього довідався...» (1; XX). І коли стаття «Молодий театр» Ю. Блохина була готова, прочитав її акад. Слабченко, який читав історію

України на перших курсах, і «вжахнувся тим,- як писав Ю. Блохин,- що я обійшов проблему «клясової бази» театру. Сьогодні так не можна, зацькують» — сказав він. І вставив у статтю кілька фраз із «соціологічним підходом», за що я йому був дуже вдячний..» (1; XXI). Стаття була вислана батьком Юрія до редакції журналу «Життя й Революція», Юрій уже сидів у в'язниці за справу Спілки Визволення України (СВУ). В редакції не знали про арешт Юрія, а тому і надрукували його працю у журналі № 6 за 1930 року. Пізніше ця стаття передруковувалась у «Літературній газеті» в Мюнхені, потім — у «Вибраному» Ю. Бойка-Блохина (1, с. 1-18).

Наступила осінь 1929 року. Пройшли загадкові арешти українців у Києві та в інших містах. Раптом заарештували сина Слабченка, Тараса, а потім і Ю. Блохина, якого звинувачували у націоналістичних поглядах і зв'язках з СВУ, СУМ-ом з українськими націоналістичними організаціями, переправивши його до Миколаївської тюрми, де він пробув шість місяців допитів і знущань, і нічого від нього не довідавшись, його було випущено з тюрми, щоб стежити з ким він має зв'язки. Звільненню його із тюрми сприяло те, що в цей час, весною 1930 р. розгорталося широкою хвилею розкуркулювання в селах. Тюрми були переповнені в'язнями, селянами, спрацьованими, сумними і покірними, їх треба було розмістити, і засуджених випустили. Він писав: «Виявилось, що з нашої групи проф. Лагута, признався, що був зв'язковим СВУ на Миколаїв, «сипав все, що знав про Київ, Полтаву. За ці заслуги його засудили «умовно»....., по радіо я слухав вияснення Ніковського, Єфремова, які зовсім не були героїзмом. Це були відповіді зацькованих людей, яким сугестовано, що вони є агентами закордонного імперіалізму. Якщо вони так заламалися, то де ж вона, та українська людина, яка мала б збудувати якесь українське майбутнє?» (1, XXIII — XXIV).

Вийшовши із тюрми, Ю. Бойко повернувся до Одеського університету. Між адміністрацією і Миколаївським ГПУ почалось листування у справі Ю. Блохина. І лише через кілька місяців його було відновлено в університеті. Юрій закінчив цей університет і одержав диплом з спеціальністю «Філологія і історія української літератури». Він був змушений переїжджати з місця на місце в Україні, щоб уникнути переслідувань ГПУ: Маріуполь, Харків, Херсон і знову Харків.

З 1932-33 рр. Ю. Блохин працював у Херсоні вчителем української мови і літератури в Комбінаті робітничої Освіти. Тут йому вдалось працювати над дисертації про творчість М.Коцюбинського, написав 150 стор., а тим часом джерела, якими він користувався, були вилучені як «контрреволюційні», праці Лаврова, Козуба про Коцюбинського були заборонені, а тому йому прийшлося припинити свою дослідну працю.

Страшний голод Юрій перебував у Харкові. Він у вересні 1933 року зважився включитися в конкурс до вступу в аспірантуру при Харківському науково-дослідному Інституту ім.Шевченка, який містився тоді в центрі Харкова на Раднаркомівській вулиці, недалеко від Дому вчених і будинку НКВД. Інститут тут виглядав, за словами Юрія, «пустиннею», бо більшість вчених були арештовані, інших — звільнено з

роботи. Інститут немов би перейшов під опіку ЦК КПБУ. Політична верхівка якого, — Петровський, Постишев, Косіор, Хвиля і ін., — проводила нищівну роботу проти українства.

Юрій наполегливо працював не тільки як аспірант, але і як молодий науковець. В цей час Інститут готував видання творів до 120-річчя з дня народження Т.Шевченка, щоб не «відстати» від підготовки до святкувань за кордоном. Юрію припала дослідна праця у текстологічній комісії, завданням якої було підготувати тексти творів Т.Шевченка до друку, щоб вони відповідали рукописам та друкованим першоджерелам в разі відсутності рукописів. Це була фахова робота, яка вимагала скрупульозного вивчення текстів-рукописів творів Т.Шевченка і методологічних засад, якими мала б керуватися текстологічна комісія. Ювілейний «Кобзар» Т.Шевченка вийшов з друку 1935 року в Харкові, до редакційної комісії якого входив Ю. Блохин. Текстуальні питання цього видання були науково забезпечені. Фальшування творчості Т.Шевченка в цьому «Кобзарі» проводились через вступні статті до творів та через примітки. До цієї ганебної роботи було примушено солідного вченого Костя Гуслистого. На Ю. Блохина був покладений обов'язок приготувати X-й том академічного видання творів Т.Шевченка, видання, яке мало б затьмарити багатотомник Варшавського зібрання творів Т.Шевченка, підготовленого українською еміграцією в Польщі, з належним науковим навітленням спадщини великого поета.

X-й том харківського видання, що мав підготувати Ю. Блохин, був бібліографічний. Він мав охоплювати перелік усіх творів Т.Шевченка, опублікованих до 1934 року, а також перелік книжок, статей і заміток. Ця робота не приносила радості Юрію, бо треба було найважливіші бібліографічні позиції супроводжувати анотаціями і давати їм не лише шевченкознавчу оцінку, але головне, — соціологічне висвітлення кожної позиції, особливо «викриваючи український буржуазний націоналізм». Нещастя, яке сталося з Юрієм, врятувало його від цієї ганебної «єгипетської» роботи. А тим часом молодий вчений видав книжечку про Т.Шевченка «З щоденника» (1934, Харків, 64с.). Пригнічуючим було те, що доводилось враховувати вимоги тодішньої цензури, пишучи передмову, але і в таких обставинах текст Шевченкового «Щоденника» виконав свою мистецьку і біографічну функцію.

Праця в Інституті була небезпечною для Юрія, і ця небезпека прийшла. У 1935 році Юрій відвідав нову столицю України — Київ. В Академії наук сталася несподівана зустріч з колишнім товаришем по Миколаївському ІНО — Іваном Шекою. Зустрілись, не промовивши ні слова, але Юрій подумав: «Оцей донесе: про «Гарт юнаків», про тюрму, про все...». Негайно, до партійного осередку Інституту у травні 1935 року на Ю. Блохина подано донос, що він був заарештований у 1929-1930 роках органами ГПУ з приводу його національної діяльності, що Ю. Блохин — націоналіст, зрадник, ворог народу, сидів у тюрмі і т.д. На слідуючий день відбулися профспілкові збори, де виступив голова профспілки Казанський. Юрій про це писав: «Його промова для мене була незабутня. Він соковито і барвисто розмальовує ситуацію: «викрито вовка в овечій

шкурі», «завзятого ворога радянської влади», «ворог проліз до наших лав, сьогодні його вигнано із числа співробітників Інституту, ми винні у притупленні нашої пильності, мусимо очистити себе від бруду, що занечистив нас від контакту з ворогом. Підлеглі починають критикувати..., так, щоб не подивитися в очі, надолужують лайкою: «сволота», «падлюка» та ін. А далі наказано мені виступити із самокритикою. У своєму житті я не пам'ятаю важчого виступу, як цей. В ГПУ було легше говорити, як перед цим зборищем» (4, 8).

Постановою зборів Юрія було вилучено із профспілки, із працівників вищих шкіл та науково-дослідних інститутів, і з роботи, заплямований як «вовк в овечій шкурі», як «заклятий контрреволюціонер». Ізольований, зацькований молодий вчений матеріально і психічно не витримав би без підтримки дружини Олександри Сулими-Блохин. Він маскувався, ходив до Харківської бібліотеки і працював над дисертацією «Творчий метод І.Франка». Від профспілки отримав посвідку і з безглуздою характеристикою: «буржуазний об'єктивізм в науковій роботі і український націоналізм»... З такою характеристикою не можна було і думати про якусь роботу. Писав до різних державних органів, їздив до Москви в 1936 році, але позитивної відповіді не було.

Спасінням для Юрія було те, що редакція московського журналу «Литературная учеба» надрукувала його статтю «Боротьба за Шевченка» (№ 6, 1936) на своїх сторінках. Поява цієї статті на сторінках такого авторитетного журналу, заснованого М.Горьким, справила велике враження в харківських колах і разом з тим була спасінням Юрія — він був прийнятий на роботу викладачем української мови у фінансово-економічному інституті в Харкові 1937 році.

Період 1937-1941 роки — це період напруженої праці вченого над літературознавчою тематикою. Він друкує ряд розвідок: «Горький і Коцюбинський» (Літературний журнал. -1937, № 4), «Реалізм Нечуя-Левицького» (там же, 1937, — № 12), «Праця Коцюбинського над повістю «Фата моргана» (там же, 1938,- № 5), «Естетичні погляди і творчий метод І.Франка» (там же, 1940, — № 3), «Франко і декаденство» (там же, 1940) та ін. Одночасно він працював наполегливо над дисертацією — «Творчий метод Івана Франка». Здав кандидатські іспити і одержаву позитивну рецензію від проф. д-ра О.І.Білецького. Захист дисертації був призначений на вересень 1941 року, але в цей час, восени 1941року, Харків був окупований німцями, університет спішно евакувався на Схід, і захист було відкладено на післявоєнний час. У 1942 році вчені на чолі з проф. Михайлом Ветуховим заходилися до відновлення університету. Він запросив Ю. Блохина на посаду доцента університету. Та все-таки сенат прийняв його дисертацію і Юрій став кандидатом філологічних наук. Пройшло небагато часу, і відновлення університету було знову заборонено окупаційною владою і навчання не відбувалося.

Ю. Блохин був запрошений до органу Спілки радянських письменників України «Літературного журналу». Поступово почали друкуватися статті Ю. Бойка, які робили його ім'я відомим. Часто він заходив до редактора М.І.Гільова, працюючої і скромної людини, він був

умілий редактор мови, український патріот, і вони довго говорили про все, що діялось, і завдяки йому Юрій став постійним дописувачем. Тут він познайомився з Ю.Яновським, І.Сенченком, Ю.Смоличем, В.Свідзінським.

В «Літературному журналі» Юрій надрукував такі розвідки в «Літературному журналі»: «Праця Коцюбинського над повістю «Фата моргана» (1938, ч.5), «Реалізм Нечуя-Левицького (1938, ч.12), рецензію на книжку О.Кисельова про П.Грабовського (1940, ч. 8-9), рецензія на книгу Іллі Стебуна «Горький і Коцюбинський», показавши його плагіатство праці Єфремова, якого він і обвинуватив в «націоналістичному ухилі» (1940), «Франко і декаденство» («Літер.газета «за 18.09.1940), «Франко і Шевченко» (1941) і ін. Статті робили ім'я Блохина відомим.

Ю. Блахин писав: «Передвоєнний період був для мене часом дуже плідним. У сфері духовно-політичного розвитку я остаточно позбувся ілюзій щодо советської державної системи: Студіюючи історичний й діалектичний матеріалізм для іспиту, я прочитав більшість творів Леніна і Сталіна..., хотів збагнути загадку їх загальноновизнаності як основної людської премудрості... Знайшов у них журналістську вправність, самовпевненість, самозакоханість, недостатнє однобічне знання історії, філософії та неправність у логічному мисленні... Але я уже був обережний» (4, XIX). Завдяки цьому Юрію вдалося здобути репутацію ідеологічно надійної людини.

18.06.1941 року Юрій поїхав до Львова, щоб попрацювати в архіві І.Франка. І тут він почув на кожному кроці українську мову і зрадів: «Це було щось таке потрясаюче, що я розридався, і хотілося впасти на землю й цілувати її... Далі я опинився серед цілого вихору вражень. — писав Юрій» (4, XX). Далі він почав читати доповіді про І.Франка в його музеї, що викликало живе зацікавлення в публіки, і почулось: «Він не советчик, а наш!». Тут він познайомився з В. Дорошенком, знавцем Франкової спадщини, і вони довго вели дискусії на франкознавчі теми, про це вони не раз згадували на еміграції.

У неділю вранці 22 червня 1941 року Юрій почув гуркіт літаків і вибухи. Десь далеко біла канада. Почалась війна. Юрій змушений був негайно повертатися до родини в Харків. Поїзд, переповнений втікачами, мов оселедцями в бочці, загуркотів і за тиждень доповз до Харкова. З приходом німців у Харків започатковано відновлення університету на чолі ректора проф. д-ра М.Ветухова, і за ухвалою сенату, Ю. Блохина прийнято на посаду доцента. Пройшло небагато часу, і відновлення було заборонено. Та все-таки сенат прийняв його дисертацію і Юрій став кандидатом філологічних наук.

Нашому вченому стало ясно, що німці зазнають нищівної поразки. Боротьба двох гігантів нехай ослаблюється у взаємознищенні, а справа українців — готуватись до страшного визвольного бою. І тут шлях завів Юрія до Міської управи, в кабінет інж. М.Кононенка, який поінформував його про Організацію Українських Націоналістів — ОУН під проводом полк. Андрія Мельника, метою якої була боротьба проти гітлерівців і

радянської влади. Юрій поступив в її члени, прийнявши клятву на Хресті із завершенням ритуалу молитвою:»Так поможи мені, Боже», а потім цілуванням Хреста.

У 1942-1943 роках Ю. Блохин за дорученням Організації Українських Націоналістів, членом якої він був з осені 1941 року, працював у редакції газети «Нова Україна» редактором якої був Всеволод Царинников. Хоч газета була приватним підприємством редактора, ОУН пощастило організувати свій відділ, редактором якого був Аркадій Любченко, колишній член ВАПЛІТЕ, тут працював Олекса Вараава (Кобець), письменник, який почав свою кар'єру на сторінках часопису «Рада», а за радянських часів був перекладачем оперних текстів на укр. мову. «і став керівником відділу «Культури, освіти і віровизнання». Завданням Юрія було насвітлювати на сторінках газети руйнівну роль більшовиків у житті України, великі вартості української культури і церкви, акцентувати важливість національних-політичних інтересів української нації. Останнє молодий вчений виконував з урахуванням цензурних обставин, однак з отчайдушною сміливістю, що його націоналістичні натяки були зрозумілі читачам, яскравим прикладом була його стаття «Проголошення Четвертого Універсалу» українським урядом, Центральною Радою. Перший номер газети «Нова Україна» вийшов 1 листопада 1941 року з тризубом на логотипі.

Працюючи в Архіві Музею української літератури в Харкові і приватному архіві доктора-емірита Ростислава Кириловича Рибальченка (проживає в Малій Данилівці Харківської області), мені вдалось віднайти біля 30 різних статей, які були надруковані Ю. Блохином в газеті «Нова Україна», і вони поповнять нову бібліографію Ю. Блохина.. Назву лише декілька статей цього періоду: «І.Франко в боротьбі з марксизмом» (1942, — №5), «Українська література в боротьбі з большевизмом» (14.06, 1942), «Микола Хвильовий» (1942, а також у «Краківських вістях», № 220-221), «Григорій Косинка» (9.09. 1942, а також у «Українському засіві», №1, 1942), «Франко і Шевченко» (1941), і ін. В багатьох статтях Юрія Блохина періоду 1941-1943 років висвітлено українському громадянству незнайому картину підпільної діяльності українських націоналістів 20-30 років на Східній Україні в боротьбі за державну самостійність. Статті Юрія Блохина розбуджували національну свідомість, захоплювали читачів мистецькою красою творів та підносили героїчні постаті українських діячів.

Хочеться внести ясність про цю газету людям, які несвідомо без будь яких знань мети цієї газети, пояснюють, що ця газета була нацистською. Але це не так. Ту правду про радянський комуністичний нацизм що друкувалося в цій газеті, не можна було б друкувати в їхніх газетах про їхні злочини проти українського народу, культури, знищення українського народу голодоморами, «психушками» тощо.

Газета піднімала багато цікавих тем. Крім офіційних повідомлень під рубрикою «З головної квартири фюрера», якій була відпущена одна-дві сторінки, решта була віддана редакції на свій погляд. Газета була своєрідним органом: ні пронацистською, ні з радянським нахилом, ні

органом міської управи — вона була *голосом національної інтелігенції міста*, хоч і не була незалежною від окупаційної влади, та все ж таки вона була єдиним інформативним органом, єдиним живим словом в умовах війни. Окупанти спочатку загравали з національними силами, поки ще не набрали сили. Вони на перших порах не контролювали часопис, і можна було оприлюднювати різні факти. Так, газета вперше стала оприлюднювати Голодомор 1932-1933 років, сталінські ГУЛАГи, репресії, матеріали які письменники стали вивчати і опубліковувати свої праці, як, напр. І.Багрянний («Гетсиманський сад»), а пізніше О.Солженіцин («Архіпелаг Гулаг»). З'являлося багато матеріалів, де можна було довідатися про історію України, культуру, звичаї, мову, літературу: про це писали статті Юрій Шерех, Юрій Блохин, А.Любченко, Д.Ніценко (Нитченко-Чуб), О.Веретенченко, М.Оглоблін, проф.Пародіський, В.Царинник, В.Боровий, Л.Лиман і ін.

Редактором газети був освічений журналіст Петро Сагайдачний, секретарем — колишній співробітник газети «Соціалістична Харківщина» О.Білоswіт, мовним редактором — Юрій Блохин. В редакції працювало 16 співробітників. Потім склад редакції змінювався. Редакція була розташована в будинку на Сердюковському провулку 7.

А.Любченко був хворий, Юрію довелось заступити його в редакції. Біля столу стояв кошик, у який новий редактор викидав таємно усі хвалебні вірші і статті на честь Гітлера. У цих газетах знаходиться біля 30 статей Ю. Блохина під різними псевдонімами.

Часопис випередив свій час, вперше опубліковував жахливу дійсність, яка відбувалася в злочинній советській країні, яку приховували від інших держав, західна преса мовчала, бо цього не знала. Це був великий прорив, що свідчать назви статей: «Звірства большевиків», «Голгофа українського народу», «Як большевики нищили українську культуру», «Уярмлене селянство», «Побут в таборах ГПУ», «Ленін-гнобитель українського народу», «Малий Ленін» і ін. Вперше харків'яни відзначали роковину загибелі юнаків під Крутами, а поет Варава присвятив їм вірш, який і до сьогодні не втратив свого значення; відзначались важливі українські державні постатті, як С.Петлюра, О.Ольжич і ін. Високу оцінку цього часопису дала «Енциклопедія українознавства», він був кращою газетою під час німецької окупації в Рейхскомісаріаті України (В.Кубійович). Дійсно так, це був перший і останній український часопис, до якого боялася вмішуватися радянська влада, і це надавало працівникам впевненості і відваги робити свою справу, хоча слід це розуміти правильно: ніхто не дає право думати, що редакція підтримувала тодішнє окупаційне становище Харкова.

Проглядаючи номери газети «Нова Україна» в Архіві Харкова, дуже часто зустрічається прізвище Ю. Бойка (Блохина) і то більшість під криптонімами: «Ю. Б», «Б», «З» (Зорич — псевдонім). Як пише, напевне, перший харків'янин про діяльність Ю. Блохина в Харкові кандидат юридичних наук Ростислав Рибальченко, який проживає в с.Мала Данилівка Харківської області, що: «Усі його численні статті рясніють цією ознакою (націоналістичні погляди, національні духовні скарби. —

Д.Б.), присвячені були Богдану Лепкому, М.Кропивницькому, І.Франкові, Є.Чикаленкові, А.Тесленкові та ін. (Доповнюю: М.Хвильовому, В.Винниченку, С.Єфремову, М.Зерову, Підмогильному і ін. — Д.Б.). Його статті носять багатоплановий характер: мовознавство, історія України, історія української літератури, філософія, етнографія, педагогіка, критика, мистецтвознавство.

Хочу звернути увагу на мовознавство Ю.Блохина. Як пише Р.Рибальчинко: «З гордістю можна сказати, що Харків був колискою становлення двох мовознавців і літературознавців світового рівня — Юрія Блохина (Бойка) і Юрія Шевельова (Шереха)». І цю думку ми поділяємо. Треба було особисто знати цих вчених і з ними розмовляти, щоб прийти до такого висновку. Зокрема, буду говорити про Ю. Блохина, який в своїй бібліотеці мав масу українських правописних словників, але перевагу завжди надавав словникові Голоскевича, що можна і пізнати це по спрацьованому вигляді цієї книжки. Розмовляв він чистою українською мовою і вибухав, коли чув українську мову, радянських часів, засмічену російськими словами, хоча досконало знав і писав російською мовою.

2 жовтня 1942 року в газеті «Нова Україна» появилася стаття Ю.Блохина «Українська мова», і це не випадково. Після короткого періоду українського відродження мови і літератури, радянський уряд проявив свою, набуту ще від своїх предків — російського царизму, русифікаційну політику, яка на передодні війни давала яскраві наслідки: в усіх установах панувала російська мова, скорочувалась кількість українських шкіл, згорталось українське друкарство, друкувались книги для вищих навчальних закладів російською мовою, особливо технічна література. І це не могло не турбувати українську інтелігенцію. Свідомі українські інтелігенти, вчені, письменники старались припинити процес русифікації. Русифікація в Харкові мала свої негативні наслідки, бо всі на роботі і в побуті розмовляли російською мовою, виправдовуючись тим, що вони є інтернаціоналісти. Автор доводить, що коли русифікований українець стає гібридом, духовно скаліченою істотою, то він уже «не володіє тонкою чарівною музикою рідного слова, його колосальними багатствами». Ю.Блохин стверджує, що «рідна мова є відбиток світу духовних цінностей, вона є дитина своєї нації, дитина своїх батьків, дідів і прадідів. Рідна мова є найбільш відточений, найбільш вирафінований засіб пізнання й виразу саме цих національних багатств».

А ось інша стаття стаття Ю.Блохина «Найреакційніше вчення» (11.06.1942), в якій йдеться про реакційність вчення марксизму-ленінізму та працю Леніна «Матеріалізм і емпіріокритицизм». Як слушно зазначає Р.Рибальчинко, що «тоді це був перший камінець кинутий у «святи» і непохитне «вчення» і «бога» Леніна» (13, 3). Це був сміливий і небезпечний виступ Юрія Блохина. Він стверджує, що «епоха большевизму на Сході Європи була епохою не лише фізичного, але й морального та духовного терору». Мабуть тоді в Європі ніхто про це не сказав, більше того, він наважився виступити проти делітантів в філософії Леніна і Сталіна. Ю. Бойко уважно прочитав працю Леніна «Матеріалізм і емпіріокритицизм», що було теж подвигом, мабуть ніхто не зміг

прочитати таку ехінею до кінця, піддавши нищівній критиці цей «визначний» твір. Ю. Бойко стверджує, що ця книга Леніна була спробою пристосуватись до новітніх досягнень наук, але вона закінчилась для нього ганебним фіаско, бо він був далекий від філософських знань, він сам побачив, що увійшов в дрімучий ліс, з якого не міг вийти. Далі Ю. Блохин розвінчує «живучість» цього уже мертвого «вчення»: «Тільки ізолюючись від розвитку людської думки, марксизм ще може існувати». Марксизм не бачить прогресу природничих наук, відкинув генетику, кібернетику, як «лженауки». І це привело наші природничі науки до довготривалого відставання від інших західноєвропейських країн».

Ю. Блохин робить висновок: «Залишаючи в своїй свідомості місце якимось решткам більшовицько-матеріалістичним поглядам, не можна носити ім'я культурної людини».

На цю тему про антинародний, тоталітарний і найжорстокіший радянський режим Ю. Блохин написав і такі статті, як «Українська література в боротьбі з большевизмом» (14.06.1942), «І.Франко в боротьбі з марксизмом» (1942, 29.05), «Франко і декаденство» (1940), «Гетьман П.Дорошенко» (1942).

Приділяв увагу Ю. Блохин і питанням педагогіки: «Самоосвіта» (4.12.1942), «Наше вчительство» (27.08.1942). В цих статтях автор висловлює турботу про те, що війна завдала великих збитків і в духовній сфері молоді, яка відійшла від навчання під час війни. Він дає пораду зайнятися самоосвітою. Він бачить школу нового типу в умовах ідеологізації, вивчення історії України, літератури, навчання повинно проводитися рідною мовою.

Писав Ю. Блохин і про письменників, поетів, діячів української культури, твори яких були вилучені із обігу: Богдан Лепкий, Д.Січинський, Хв.Вовк, С.Черкасенко, М.Л.Кропивницький, Е.Чикаленко, М.В.Лисенко, А.Тесленко. Були і літературознавчі статті: «Горький і Коцюбинський» (Літературний журнал, 1938, №4), «Реалізм Нечуя-Левицького» (там же, 1937, №12), «Естетичні погляди і творчий метод І.Франка» (там же, 1940, № 3), «Праця Коцюбинський над «Фата моргана» (там же, 1938, № 5) «Про творчість В.Самійленка»(1942), «Микола Хвильовий» (1942). У газеті «Нова Україна» Ю. Бойко надрукував: «Григорій Косинка» (9.09.1942), «Франко і Шевченко» (1941), «С.Єфремов», «М.Зеров»; етнографічні статті: «Великодні звичаї українського народу» (5.05.1942), «Наші традиції» (24.05.1942), «Українські крашанки і писанки» (8.05.1942).

Писав Ю. Блохин і рецензії на книги, журнали, газети, театральні вистави. Про це цікаво пише Р.Рибальченко: «Займався Юрій Бойко і оглядом преси того часу, головним чином журналів «Нові дні» і «Дороги», які видавались у Львові, ми вдячні йому і за те, що він дав свій відгук про такий, уже тепер, рідкісний твір Симона Наріжного «Українська еміграція» (Прага, 1942), яка охоплює період з 1919 по 1938 рік. Книга тепер дуже рідкісна і її немає в жодній бібліотеці Харкова. В цій площині інтересів Юрій Бойко написав в свій час змістовний огляд журналу «Український засів», перший номер якого вийшов в 1942 році

(вийшло три номери). Ця рецензія вийшла 9 грудня 1942 року, вона є єдиним джерелом звідкілля ми маємо уяву про зміст журналів, бо жодного примірника не залишилося у Харкові і не знайдено. Це була б дорогоцінна для Харкова річ, бо у 1992 році видання цього журналу було відновлено і в першому номері вміщена ця стаття Бойка, і таким чином вона отримала друге життя. Журнал видається і досі, спочатку стараннями І.Бондаря, а потім О.Бронніковою».

До цього хочу зауважити, що мною знайдена в Архіві Ю. Блохина стаття «Шевченко, визволений від большевицької фальсифікації», де на титульній сторінці написано: «Український Засів», ч.4, 1943 рік», що свідчить про те, що вийшло більше чисел цього журналу. Тут з'явилися статті, сповненні полум'яним патріотичним духом і разом з тим глибокою розважністю. Коли Ю. Блохин писав есей про 22 січня 1918 року за столом, при лосевій свічці, відчував спухлість тіла від голоду, але поспішав: Харків має згадати відродження Української держави, Київські бої, свято проголошення Четвертого Універсалу. Про цей есей редактор літературного відділу газети «Нова Україна» А.Любченко сказав: «Написано з вогником !», і десятки тисяч примірників, на слідуючий день, розлетілися на вулицях міста.

Відгукнувся Ю. Бойко і на цікаві вистави («Катерина», в театрі ім. Шевченка), кінофільми — «Його найкращий друг», («Т.Шевченко». — Д.Б.), писав про виставки, історичний архів.

Хворого А.Любченка довелося заступити у редакції. Біля столу Юрія стояв кошик, у який новий редактор відділу вкидав всі похвальні вірші на честь Гітлера. Натомість друкарська машинка видавала все нові і нові статті Ю. Блохина. Так з'явилися такі статті : «І.Франко в боротьбі з марксизмом» 1942, (ч.5), «Українська література у боротьбі з большевизмом» (1942), «М.Хвильовий» (1942), «Гетьман Дорошенко» (1942), «Те, що замовчувалось» (1943) та ін.

Коли ці статті писались, фронт був близько 10-20 км. від Харкова. Радянські бомби були націлені на район розміщення редакції «Нова Україна» і на будинок, де проживав Юрій. Зрештою, бомба зруйнувала його мешкання, і лише чудом врятувалась його родина від загибелі. Обережність була потрібна. Ю. Блохин став відомий радянській розвідці. У місті діяло радянське підпілля. Це змусило нашому вченому маскуватись під прізвиськом — Юрій Бойко. Цей псевдонім залишився за ним на все життя. В весною 1943 року, під час наступу радянських військ на Харків, Юрій змушений був виїхати до Києва, а далі до Вінниці, і в середині 1943 року опинився в Галичині, у Львові, де викладав в Театральному Інституті історію української літератури. Юрій працював над архівними матеріалами І.Франка в НТШ, зблизився з українськими вченими Львова М.Возняком, В.Дорошенко, С.Гординським та ін.

Організація українських націоналістів, вважала, що Ю. Бойку недоцільно виявляти себе публічно, працюючи викладачем, бо в разі арешту членів Проводу ОУН, він повинен виконувати відповідальні обов'язки в ОУН.

У Львові він зустрівся з Олегом Ольжичем, який керував

Наддніпрянським підпіллям, з яким обговорювали нагальні завдання ОУН. Як згадував Ю. Блохин: «Знайомство з О.Ольжичем для мене залишиться незабутнім назавжди. Під час першої розмови я ще не знав з ким говорю. Ми блукали вдвох по Підзамчю. Я звітував про мою організаційну працю на Харківщині та інших осередках Східної України. Раптом Ольжич запитав мене, як сприймає східно-український читач брошури Кардаша. Я відповів, що ці речі не повністю доходять до свідомості людей, які перебули советчину: люди не мають розуміння до того широкого пафосу, яким променяється писання Кардаша; вони потребують ґрунтовної соціологічної мотивації основних істин українського націоналізму, суворого наукового підходу, сукупності історичних фактів. Це Ольжича, напевно. Схвилювало, червоні плями виступили на його делікатному обличчі. Незабаром я довідався, що Кардаш — це сам Ольжич. При нашій наступній зустрічі він був дуже щирий. Я марно в Організації добивався, щоб ми з Західної України зробили сміливий партизанський рейд у більшовицький тил на Правобережжя, як повторення колишнього «Зимового походу» армії УНР. Ольжич у принципі прийняв мою пропозицію, але я бачив, як йому було боляче пояснювати мені, що для такої складної військової операції ми не маємо ні достатньо вишколених військовиків, ні матеріальної бази. Ольжич монтував групи «Оборони України». мені доводилось виготовляти пропагандивні бюлетені, в яких накреслювались завдання і майбутню ролю цих груп. Цю роботу перервав арешт Ольжича німецьким гестапом, який був для всіх нас, його друзів, важким шоком (4, XXVII-XXVIII). Юрію було наказано скриватися і не появлятися з своїми виступами. Володимир Мартинець, директор Львівського Літературно-мистецького клубу, заявив Юрію: «Не забувайте, що ви на небезпечнім становищі в Організації. В клубі досить гестапівської агентури. Ви повинні бути непомітні. Я дозволив собі лише читати історію української літератури в Театральному Інституті у Львові. Свою відмежованість від широкої львівської громади, я компенсував сердечними розмовами з В.Мартинцем, полк. Р.Сушком. У Сушкові я бачив військовика і політика великого масштабу. Духове пов'язання з О.Ольжичем, В.Мартинцем, Р.Сушком, Я.Гайвасом, Я.Шумелдою та ін. прищепило мені віру у вартість ОУН: я був переконаний, що перед нею майбутнє України» (1. XXVIII).

Для конспірації своєї політичної діяльності Ю. Блохин змушений був скриватись під псевдонімами: Миколаєвець. Зорич, Очко, Павленко, Бойко. Останнє закріпилось за ним і в післявоєнні роки, у наукових працях, навіть у офіційних реєстрах Мюнхенського Людвіг-Максиміліанс-Університету. — професор Юрій Бойко-Блохин.

Провід ОУН доручив Юрію Блохину написати книжку про український націоналізм для українців Наддніпрянщини. Таку книгу під назвою «Ідея і чин» Ю. Блохин закінчив на початку 1944 року у Львові. У цій книжці Ю. Бойко накреслив схему історичного розвитку нації, універсальну схему за якою відбуваються історичні зміни всіх націй, історію українського націоналістичного руху, зокрема, зудар його з гітлеризмом та людські втрати руху в цьому зударі, подав нарис

програмних завдань українських націоналістів. Книжка була видана тиражем 500 примірників. Книжка послужила виховним матеріалом для пропаганди національної ідеї в умовах радянської дійсності. Чудом її два примірники на еміграції в Америці, і це дало можливість в 1992 році перевидати її в Києві під назвою «Шлях нації» тиражем 10 000 примірників.

Коли закінчувалася війна, Ю. Бойко не міг залишатися на Батьківщині, бо КДБ уже знав про його націоналістичну діяльність. Він належав до тих, які мали бути жертвою терору.

У 1944 році до Тернополя наближалася Радянська Армія, Ю. Бойко разом з провідними колами української інтелігенції залишає Львів і переїжджає на кілька місяців до Криниці, а далі за дорученням ОУН, до Відня, де під псевдонімом Миколаївець, виконував партійне доручення — організовував новоприбулих членів ОУН у Відні, забезпечуючи їх хлібними картками та житлом, разом із керівником Українського Національного Об'єднання (УНО) — Миколою Дорожинським. Миколаївець, через підпорядковані йому кадри організації ОУН, розробив інструктаж захисту «остарбайтерів», яких німці примусово вивезли на важкі роботи в Німеччину, щоб захистити їх від закидів Советського Союзу, що вони були зрадниками своєї Батьківщини.

Провід ОУН у січні 1944 року був ув'язнений у Заксенгавзені. Два члени Проводу — Ярослав Гайвас і Яків Шумелда, добре відомі німецькій розвідці, весь час були під загрозою арешту. Виникла необхідність назначити нового теренового провідника ОУН для III Райху, що і зробив Ярослав Гайвас, передавши тимчасово керівні функції Ю. Бойкові. На його плечі лягли обов'язки навести порядок в еміграційному хаосі, подолати відчай розгублених людей і дбати про налагодження організаційної системи в нових осередках, що було великою трудностю з огляду на втрату зв'язків з різними землями Німеччини, де опинились члени ОУН. Треба було дати членам ОУН новий життєвий орієнтир, що змусило Миколаївця скласти відповідну відозву, зміст якої він узгодив з членом Проводу Я.Гайвасом. Із змістом цієї відозви можна ознайомитися із моєї книги (2; 39-40). В цей час, у важких обставинах кінця війни, Ю. Бойкові не було ніякої змоги науково працювати. Саме в цей час гестапо випустило на волю українських політичних діячів, серед них і членів Проводу Українських Націоналістів. Тим самим перед Миколаївцем постала потреба звіту діяльності ОУН на терені Німеччини перед Полковником, головою ОУН(м) — Андрієм Мельником. Виробивши військові документи, Миколаївець, з метою звіту про свою роботу, подався до Берліну. Він мав пароль, що дало можливість зв'язатися з посередником ПУНу Дзюбинським, який привів його на квартиру полковника А.Мельника, де зібралися для зустрічі члени ПУНу О.Бойдуник, Д.Андрієвський. Мельник уважно вислухав інформацію Миколаївця і схвалив правильність дії Організації під час арешту ПУНу.

Миколаївцю треба було поспішати з Берліна, який уже оточувала Радянська Армія. У січні 1945 він добрався до Зальцбургу, там він працював на вокзалі вантажиком вугілля (випадково я віднайшла

«Ausweis» /15.1.2012р/, документ про особу, який був заклеєний у книзі), де він простудився і згодом захворів туберкульозом, але там уже не було доцільності залишатися, бо фронт наближався зі Сходу.

У кінці квітня 1945 року Ю. Бойко разом з дружиною попрямував до Мюнхену. Ця дорога була сповнена драматизму, про це описано мною, з використанням розповідей і архіву Ю. Бойка-Блохина (2; 41-43). Так опинився Ю. Бойко в Мюнхені 20. 04.1945 р., де 7.05.1945 року, написав драму «Зможу», з великою вірою, що боротьба за свободу нації йтиме далі новими шляхами. Автор цієї драми замаскувався псевдонімом — Зорич. Із змістом цієї п'єси можна ознайомитися із моєї книги «Діяльність Юрія Бойка-Блохина в німецькому світі» (Переяслав-Хмельницьк, 2009. — С. 280-335). Проф. Державин, прочитавши п'єсу, назвав автора у своїй рецензії — «фанатичним мельниківцем» (Документ архіву).

У 50-х роках українські актори в Буенос-Айрес неодноразово ставили цю драму на сцені. А редактор часопису «Наш клич», видатний український діяч Є.Онацький, надрукував позитивну рецензію на виставу.

Діяльність Юрія Бойка-Блохина у післявоєнні роки в Мюнхені

Уже з перших років перебування у Мюнхені Ю. Бойко-Блохин бере активну участь у різних ділянках наукового, культурного, релігійного, політичного життя. Про громадську, релігійну Ю. Бойка мною уже написано в моєму чотиритомнику, тут зупинюсь більше на його науковій та політичній діяльності.

Найжвавішу діяльність в культурно-освітньому плані проявила українська еміграція в Західній Німеччині, що видно із звіту Відділу культури і освіти при Центральному представництві української еміграції Німеччини (ЦПУЕН) на терені Західної Німеччини, яку очолював професора

д-р.Д.Дорошенко: було організовано ряд культурно-освітніх, наукових та шкільних установ. Зокрема, 15.11. 1945р. на нараді науковців в Авґсбурзі було організовано Українську Вільну Академію (УВАН) з різними відділами. Завданням її було «...об'єднати всі наукові сили по вісіх зонах окупації в Німеччині». Призедентом УВАН став Дмитро Дорошенко 24.04.1946р. До складу УВАН входило 200 професорів і науковців. За два роки існування УВАН, ними прочитано 201 доповідь і проведено 45 конференцій. При УВАН існувало Товариство охорони пам'яток на чужині, Музей-архів бібліотек. У 1945-1947рр. в УВАН нараховувалось 189 членів.

У Мюнхені, крім УВАН, існувало Українське історично-філологічне товариство, що продовжувало традиції Празького товариства. В 1945 році відновив свою діяльність Український Вільний Університет, який був перенесений з Праги. Того ж року у Мюнхені організувалась Висока Економічна Школа, а в кінці 1946 року — Богословсько-Педагогічна Православна Академія. В усіх цих інституціях активно працював

Ю. Бойко-Блохин. У Регензбурзі відновив свою діяльність Український Технічно-Господарський Інститут (УТГІ), що мав філіал у Мюнхені (знаходився в німецькій школі на Фюріх штрассе), де викладав доц.Ю. Блохин в стінах цієї високої школи, про це із захопленням згадував колишній студент Г.Наняк.

Ю. Бойко-Блохин належав до числа основоположників УВАН, що була у Мюнхені. Там були і П.Курінний, Н.Полонська-Василенко, В.Державин, К.Косенко, І.Розгін, Ю.Шерех, Є.Головінський і ін. Вчені концентрувалися на тому, щоб збагнути якомога глибше радянську дійсність, з якої вони вирвалися на волю. Народжувалось т.з. «советознавство», яке приваблювало Ю. Бойка своєю складністю і відповідальністю. Він свідомо заангажував себе для вивчення архетипів національних свідомостей на терені СРСР і концентрувався на руйнівній дії советської влади, на різнонаціональних світоглядах мас, на феномені російського одвічного імперіалізму, який виявив себе під час війни і в післявоєнні роки. До комплексу, вибраного Ю. Бойком об'єкту входили не тільки психологічні, а й соціальні, економічні, культурні і політичні фактори. Наукові советознавчі завдання розвивалися паралельно з його завданнями як керівника Духовного сектора Проводу Українських Націоналістів (ПУН). Це давало йому матеріал для роботи, серед яких були російські і українські журнали, книжкові видання, звіти членів ОУН, що передавалися з України організаційно-підпільними каналами. На цьому матеріалі будувалися його наукові студії, які показували ніби була його присутність в цій країні рабства, про що говорять його праці: « Їхнє 30-річчя» (Тризуб. — Брюссель. -1948, №8, с.5), «В дому роботи, в країні неволі» (Промінь. — Зальцбург. — 1949, ч.№ 8) і ін.

Комуністична пропаганда в роки війни тотально втратила силу і залишився тільки терор, але він мав короткі ноги. Щоразу чулося в народних масах зухвале: «Всіх не перевішають!». Ю. Бойко підкреслював, що національна перемога українців є можливою, якщо в надрах нації відбудеться «великий духовий переворот, опертий на відчутті єдності «мертвих, живих і ненароджених». В результаті так званої сили постане могутня Українська Самостійна Соборна Держава із світовою місією» (Ю. Бойко. На головній магістралі, 1951).

На прикінці 40-х і початку 50-х років західноєвропейське НТШ, на чолі з проф.В.Кубійовичем, видавало Зошити енциклопедії українознавства (Абеткова енциклопедія), саме в першому Зошиті енциклопедії, вийшла історія української літератури кількох авторів, серед яких один розділ був підготовлений Ю. Бойком — «Підсоветська українська література в 1941-50рр.», де він охарактеризував як позитивні, так і негативні сторони літературної діяльності творів ряду письменників України та переслідування української літератури. «Для більшої авторитетності,- говорив Ю. Бойко,- поруч із моїм прізвищем було поставлено прізвище Богдана Кравціва, який нічого до написаного не вніс».

Діяльність Ю. Бойка-Блохина в УВУ

Восени 1945 року Український Вільний Університет був переведений з Праги до Мюнхену, бо в умовах советської окупації він не міг існувати в Празі. Майно УВУ в основному залишилося трофеєм окупанта. Ректора проф. А. Волошина КГБ арештувало в травні 1945 році і 19 липня 1945р. він загинув в московській тюрмі.

Професори, здебільшого, своєчасно залишили окуповану країну, більшість із них у 1945р. опинилась у Мюнхені, що давало перспективу на відновлення УВУ у Баварській столиці. І це вдалося здійснити завдяки клопотанням проф. І.Мірчука, який переселився з Берліну до Мюнхену, він мав великі зв'язки з німцями. УВУ знаходився спільно з німецькою школою у будинку на Версалер штрассе. Уже в 1949р. на філософському факультеті було 11 звичайних професорів, 13- надзвичайних професорів, 8- викладачів і 6- асистентів. Серед них було багато професорів із Харківського, Львівського і Київського університетів, а також ряд асистентів: В.Янів, М.Антонович, В.Рудко і ін. Літній семестр починався з 14.03. і закінчувався 9 липня. Після восьми прослуханих семестрів і здачі іспитів, кожний студент мав право скласти магістерський іспит. УВУ був визнаний Баварським Міністерством Культури Освіти і Віросповідувань декретом XI 60710 від 16.09.1950р.

У 1950 року Ю. Бойко звернувся до декана філософського факультету проф. Щербаківського у справі прийняття його до викладацького складу УВУ, подавши всі документи про освіту, його було прийнято в число професорів і вибрано на посаду продекана. Роботи було багато, заробіток був мізерний. УВУ існував лише завдяки матеріальній підтримці єпископа І.Бучко, а також за грошові внески студентів за навчання. Але в роках 1950-1951 відбувся великий відплив професорів і студентів за океан. Проф. Ю. Бойка вибирають деканом філософського факультету. Протягом багатьох років він виконував складні завдання в утриманні УВУ, як дуже потрібної на той час наукової інституції для українців, які проживали за межами своєї Батьківщини. Між Ю. Бойком і І.Мірчуком виникла тісна співпраця, про яку він часто згадував. В початковому періоді своєї діяльності в УВУ, Ю. Бойко активізує свою наукову працю, пише ряд праць, серед яких — «Проблеми історіософії української нації» (1950), «В домі роботи, в країні неволі» ((1949), «На головній магістралі»(1951), «У сьйві нашого Києва» (1951), «Taras Shevchenko and West European Literature» (1955, London), «The Muvement of Pussian «Narodniki» as a Source of Leninesm-Stalinism» (1959); «Шевченко і Москва» (1952), в якій центральною ідеєю є любов Т.Шевченка до України, а з нею нерозривно зв'язана і ненависть до всіх її поневолювачів, і передусім, до Москви. І ця ненависть самого Ю. Бойка проходить червоною ниткою через всю його творчість. Так, у 1953 році професор написав розвідку «Белінський і українське національне відродження» на підставі вивченої ним усієї, без винятку, літературної спадщини В.Белінського, простудіювавши 30-ти томну його спадщину за редакцією Венгерова, а також листування російського «генія». Перед нашим вченим

постала широка картина російського шовінізму, великодержавної бундючності, жалюгідного морального розкладу, т.б. всього того, чого не помічали, захоплені Белінським, російські прекраснодушні інтелігенти всіх напрямків. Розсипані по всіх його томах клапті антиукраїнських вихилясів, проф. Ю. Бойко вибрав і поєднав їх тією логікою, яка з них витікала. Сталася повчально страхітлива картина російського духового болота. Субстанція народу, — на думку Белінського,- є результатом расового походження, він пише: «Причиною їх субстанції треба покласти кров і породу (rase). А, що ніякі сили на світі не можуть змінити раси народу, то бувають нації історіотворчі й неісторіотворчі...

Хоча китайці тепер існують, та ще й у числі мало не сто мільйонів голів, однак вони настільки належать до людськості, наскільки мільйони рогатих голів їх численних отар» (7; 121-122). Кримських татар він ставить в один рівень з їхніми верблюдами. Росіяни,- на його думку, — раса із світовим значенням і є найвизначнішою нацією серед слов'ян. Белінський був переконаний, що без знищення української нації не можливе існування Росії як історіотворчої держави із світовим значенням; асиміляція українців сприймається ним як невід'ємна елементарна передумова дальшого процвітання Російської Імперії. Він твердить, що: «Малоросія ніколи не була державою, отже, і історії, у власному розумінні цього слова, не мала. Історія Малоросії є не більше, як епізод із царювання царя Олексія Михайловича.»... і т.д. (7; 153). У рецензії на «Гайдамаки» Т.Шевченка Белінський називає українського поета «вulgарним віршоробом» і запевняє, що його твори не знайдуть собі читачів. Про П.Куліша Белінський пише в тонах соковитої лайки: «Одна тварюка із хохлацьких лібералів, якийсь Куліш (ну й свиняче прізвище!)»... і т.д. в цьому дусі (там же; 161).

Не можу обминути книги Ю. Бойка німецькою мовою *Taras Ševčenko. Sein Leben und sein Werk.* — Wissbaden, 1965. — 492 S., яка дає всебічне уявлення німцям про Т.Шевченка та його добу. Такою широкою праці про Т.Шевченка не було ніякою чужою мовою, але в радянській бібліографії в Україні про цю книгу навіть не згадувалось.

Протягом 1956-1965рр. Ю. Бойко-Блохин укладав і редагував збірники «Наукові записки УВУ»: чотири номери і №8 — Ювілейний збірник, 1956. Для цього слід було листуватися з європейськими і заокеанськими вченими, впорядковувати матеріали і коректувати мову, враховуючи бажання і амбіції деяких авторів.

Знайомство Ю. Бойка з берлінським проф. Б.Крупницьким переросло в дружбу (1945-1948).. Ю. Блохин допоміг йому у підготовці і перевиданні німецькою мовою «Історії України», що потребувало ґрунтовного редагування і коректування. З усіма зауваженнями автор погодився. Ю. Бойко запросив директора німецького Ost-Europa Institut Schtadt Müllerа написати до книги Крупницького вступну статтю. Ю. Бойко написав в цій книзі нарис із викладом схеми історії Східної Європи. Перед смертю Б.Крупницький в 1955 року надіслав рукопис різнорідних нарисів з історії України з проханням упорядкувати і

надрукувати цю книгу в серії видань УВУ, що і було зроблено (Основні проблеми історії України. — Мюнхен, 1955).

Восени 1952р. в українському політичному і науковому світі відчувалася напруга. 15-16 вересня 1952 року у Сарселі відбулася наукова конференція, на якій виступив з доповіддю «Проблеми української наукової політики на еміграції» проф. В.Кубійович. В дискусії взяв участь проф. Ю. Бойко, який підтримав проф. Кубійовича, розгорнувши свої тези в просторій статті на сторінках паризького «Українського слова». Він наголосив: «... Без намічення для української науки головних її завдань, без посилення підтримки наших вчених з боку нашого громадянства, не можна собі уявити дальшого успішного розвитку української науки... Ті загрози, на які вказував проф. Кубійович, — розсіяння науковців і включення їх у фізичну працю, — стали у великій мірі сумним фактом... Невже наша громадськість не спроможна матеріально підтримати вчених і створити їм можливість дальшої праці на користь науки?... український науковець, як правило, зовсім незабезпечений, він є найбільшим пролетарієм в нашій спільноті, і відмовлення йому у матеріальній підтримці, рівнозначно національному злочині... Нашим завданням було постійне розкриття антагоністичности української нації у відношенні до Москви, Росії.., і слід зберегти і поглибити цю традицію, вона бо забезпечує найбільш правдиве і науково об'єктивне висвітлення процесів на Сході Європи!...» (2; 84-85). Так задекларував проф. Бойко своє розуміння завдань української науки і небезпеку, яка зависла над нею. Однак опортуністичні сили не дрімали.

Після смерті проф. І. Мірчука почалося змагання за посаду ректора УВУ. Проф. О.Кульчицький надіявся, що він стане ректором на довгі роки. Одначе цього не сталося. В березні 1965 року проф. Ю. Бойко був вибраний на посаду ректора УВУ. Це був переворот у житті УВУ, наповнений великою роботою як науковою, так і дисциплінарною. Весь навчальний рік ішов під егідою — відновлення навчання і встановлення порядку в УВУ.

У листі від 6.03.1965 року проф. Розгін, із Америки, писав новому ректорові Ю. Бойку: «Ви навіть не можете собі уявити, як ми зраділи, що Вас обрано ректором УВУ! Після того, що там творилося, може справді настане уже час творчої діяльності і порядку в УВУ. Дай Вам Боже найскоріше налагодити внутрішнє життя цієї справді нашої Наукової Святині» (Лист з Архіву Ю. Бойка»). Та заздрісники не могли примиритися з обранням Ю. Бойка на посаду ректора і на відновлення навчання в УВУ, хоча вони відчували, що настав крах безпорядків в УВУ і вони втратили ініціативу в «організації» праці в УВУ після смерті І. Мірчука, а найбільше, вони відчували силу наукових кваліфікацій нового ректора. Ідея відновлення навчання в УВУ була для лідерів НТШ не сприйнята внаслідок фінансової конкуренції, щоб УВУ не одержав від німецьких чинників більшої дотації, ніж НТШ. Тому В. Янів і О. Кульчицький взяли ідею відновлення навчання в УВУ в штики. Із хвилюванням бачили вони, що ідея все-таки може реалізуватися. Поїздка ректора до Бонну, з проханням про грошову дотацію для навчального

процесу, раптом знайшла несподівану підтримку в німецькому уряді. Міністр відділу опіки втікачів пан Людер вирішив підтримати пропозицію проф. Ю. Бойка, виділивши 80 000 німецьких марок (на той час це безумовно були великі гроші), з умовою, що виділені гроші повинні бути використанні лише для УВУ, звіт за витрачені гроші повинен дати Ю. Бойко. А крім того, Ю. Бойко-Блохин півроку їздив по країнах заокеану і читав лекції, зібравши гарненьку суму (16 000-ДМ) і передав УВУ, а сам жив на 5 доларах в день, перебуваючи в різних знайомих.

З Сарселю від НТШ надійшла пропозиція розділити ці гроші на три частини: для УВУ, НТШ і УТГІ. На це проф. Ю. Бойко не мав права від німецького уряду. Це привело до незадоволення і ігнорування ректора з боку лідерів НТШ (В. Янева, О.Кульчицького, В. Кубійовича). І це тривало цілий рік. Ректору закидували про порушення статуту УВУ, який не діяв уже давно внаслідок застарілості. І коли ректор вислав сарсельцям запрошення на річні звітні збори професорської колегії, то вони листом з датою 13.03.1966р. відмовилися приїхати, а згодом заявили вихід із УВУ, якщо Ю. Бойко-Блохин буде ректором. В Архіві Ю. Бойка є його лист-відповідь на листа сарсельців від 14.03.1966р. Цей лист дуже цікавий, для ознайомлення з несправедливою поставою сарсельців до УВУ і до ректора (2; 108-110).

26.03.1966р. минав рік з дня вибору проф.Ю. Бойка на посаду ректора УВУ. Ю. Бойко скликає збори, які були сповнені драматизму й рішучості в захисті вибраного шляху, конкретність якого відбито у «Звітній доповіді за проминулу каденцію (26.03.1965 — 26.03.1966рр.) ректора УВУ, проф. д-ра Юрія Бойка- Блохина» (Док.із архіву Ю. Бойка), з якою можна познайомитися (2; 111-129). Ю. Бойко разом з дружиною залишили УВУ. В пресі було дуже коротке і коректне повідомлення, що він з дружиною вийшли з УВУ з «принципових причин». Про вихід Ю. Бойка з УВУ говорилося багато, але так, щоб оправдати не його, а він мовчав. В листі від 8.09.1974р. до проф. В. Кубійовича, Ю. Бойко зазначив: «...і хоч ніхто не знав причин виходу нас із УВУ, всі осуджували нас. Розуміється, що в такому разі, мабуть, і мої вияснення зайві. Тому в останніх місяцях до Сарселю я нічого не писав (має на увазі те, що він не відповів на лист інж.А.Жуковського, який писав, що його вихід з УВУ вразив усіх у Сарселі, «як удар грому з ясного неба», і хоч ніхто не знає причини, але всі їх осуджують. —Д.Т.). З вашого листа відчуваю, що може з осудженням нас у Вас буде інакше, як у листі Жуковського. Скажу коротко: наш вихід спричинений найперше турботами за рівень української науки та рівень академічної моралі в УВУ» (2, 129).

Діяльність Ю. Бойка в німецькому науковому і політичному світі

З 1962 року проф. Ю.Бойко за рекомендацією нім. проф. Кошмідера став працювати в Людвіг-Максиміліанс Університеті, як професор-гість, із злиденною платнею — 500 марок в семестр, або 1000

марок в рік. Нормальне професорське становище в Німеччині пов'язувалось з одержанням статусу «Beamtter» (службовець), але для цього слід було здобути німецьке громадянство, а цьому перешкождали дві причини: статус «Beamtter» надавалося особам до 45 років, крім того німецьке громадянство давалося особам, які могли довести свою заможність. Всього цього бракувало професору. Ю. Бойко вирішив габілітуватися в німецькому університеті, і це підтримав німецький проф. А.Шмаус. Ю. Бойко написав габілітаційну працю «Проблематика творчості М.Гоголя», що було достатньо, бо як зазначив проф. К. Беккер, декан філософського факультету Л. — М. Університету, що: «На факультеті не має жодного професора з такою багатою науковою бібліографією» (З протоколу зборів. Архів). Після таємного голосування габілітацію Ю. Бойка було затверджено одностайно (15.7. 1966р.). Із листа декана філософського факультету ЛМУ проф. д-ра Фріц Волькен від 2.08. 1966 року, видно, що Ю. Блохин габілітувався і отримав наукову ступінь університетський доцент, посвідчення від 29.03. 1967р. № І-2.467 (раніше він був приватдоцент в ЛМУ). Через два роки йому було надано наукове звання німецького професора. В листі до проф. Д.Чижевського від 20.06.1969р. проф.Ю. Бойко пише: «...Як вам йдеться? Мене, нарешті, в Людвіг-Максиміліанс Університеті «укороновано» титулом, що зазначено на блянку вгорі (a. hl.Prof. Dr., Jurij Wojko-Blochyn, Ludwig-Maximilians Universität. — Д. Б.).

На підставі «Реєстрів семестрових викладів», видно різноманітність тематики його викладів (зберігаються в архіві Ю. Блохина).

За 27 років праці в Людвіг-Максиміліанс Університеті, професор читав оригінальні лекції, розробляючи нові проблеми літературознавства не лише українознавства, але й різних слов'янських літератур («І.Макферсон, Й.Гердер і слов'янські літератури», «Байронічні мотиви в слов'янських літературах», «Вибрані проблеми історії української літературної критики», «Українська романтика на тлі західноєвропейської літератури», «Слов'янська романтика», «Проблеми дослідження творчості Т.Шевченка», «Фавст» Гете в перекладі М.Лукаша», «Леся Українка і європейська література», «Творчість Т.Шевченка на тлі західноєвропейської літератури» та ін. Професор був керівником докторських праць німецьких аспірантів: Liane Teml, R.Bauer, Richard Huber та ін. (це ті, що згадуються у листах та звітах до керівників кафедр із приватного Архіву).

В листі від 12.03.1968р проф. Ю. Бойка-Блохина до держ.радника д-ра Priller, пише, що він клопочеться про німецьке громадянство з 1964 року: «...в 1944 році я прибув до Відня, а в кінці квітня 1945 року — до Мюнхену. Ми з дружиною не маємо державного громадянства, а маємо статус — чужинець без громадянства (Heimatloser Ausländer)...., як професора «Історії слов'янських літератур в Людвіг-Максиміліанс-Університеті, відсутність громадянства мене пригнічує на місці праці в Німеччині....., прошу вашої допомоги знайти щасливий кінець у цьому питанні» (Підпис).

У відповідь проф. Блохин отримав листа № II 1-29 В 181 від Regirungsdirektor Dr. Sodian від 8.2.68р.: «Питання про Ваше громадянство буде сьогодні вирішуватися на засіданні Баварського Державного Міністерства внутрішніх справ. До прийняття рішення пройде 3-4 місяці. Прискорення цього не є можливим».

В листі від 4.04. 1968р. державний радник Міністерства внутрішніх справ д-р Пріллер повідомив проф. Блохина про засідання Bundes Ministeriums des Innern 12.02.1968р., на якому розглядалося питання про надання проф. Блохину німецького громадянства.

25.10.1968 року було вирішено позитивно це питання і документ про німецьке громадянство: Einbürgerungskunde der Regierung von Oberbayern in München був виданий **12.11.1968 року** (Schtatsangehörigkeit — deutsch). Надання громадянства відтягувалось з причин, що багато німецьких професорів виступили проти, щоб він не отримав пенсії, такої як вони за довший час праці, не маючи громадянства проф.Бойко не отримав статусу «Beamter», який має право мати німецьку пенсію. Професор перейшов границі віку, які б дали йому це право, а тому отримував малу пенсію від УВУ. Громадянство йому було потрібно для праці і голосу на захист України, входячи в різні Організації.

Процес габлітації проф. Ю. Бойка та його сумлінна праця сприяли популяризації його імені в німецькому університеті. Багато визначних німецьких професорів шукали контакту з ним. Особливо тісний контакт постав між ректором німецького університету проф. М.Лобковіцем, канцлером Л.М.У. — Францом Фрідбергером, завдяки якому проф. Ю. Бойко одержав помешкання з 11 кімнат.

Ставши німецьким громадянином, проф.Ю. Бойко увійшов до складу Християнсько-Соціальної Унії (CSU), керівної партії Баварії у 1972 році, щоб встановити зв'язок між українськими і німецькими політичними і культурними колами. Проф. Ю. Бойко-Блохин був керівником членів CSU із Сходу (Leiter des Kulturkreises Osten in CSU).

Він підтримував тісні зв'язки з лідером партії, міністром-президентом Баварського уряду Ф.Й.Штраусом, з яким листувався, зустрічався і мав велику підтримку в проведенні ряду заходів. Так, 60-70 роки були позначені в Західній Європі, а також у Німеччині і, зокрема, в Баварії, бунтом молодих інтелектуалів проти життєвої усталеності, причому виявлялася схильність до відродження комуністичної постави. Частина студентів хотіла перетворити німецький Університет у фортецю лівого ухилу. Буйні демонстрації з шаленим галасом пробували вдертися у приміщення Університету, щоб пошкодити його. Спішно були поставлені залізні ворота. Ю. Бойко, в листі до керівництва CSU, вимагав покінчити з фальшивою демократією, звертав увагу на пасивність поліції, на заляканність членів партії, з приводу цього бунту, які повинні були активно проявити свій патріотизм. Він висловив своє переконання, що структура партії повинна опиратися не тільки на територіальному принципі, а будувати свої бази у великих навчальних закладах і підприємствах, вивчаючи більшовицькі способи партійної організації в СРСР. Ю. Бойко лист розмножив в тридцяти примірниках для партії CSU,

і лише п'ять із них дійшли до керівників партії, а решту було не допущено до розіслання. Лист потрапив до голови CSU і Міністра-президента Баварії Франца-Йозефа Штрауса і справив на нього велике враження. Президент відповів Ю. Бойку листом-подякою від 27.06. 1973 року, захоплено вітаючи готовність професора допомогти партії. Він писав, що поки непізно, слід об'єднати «.. всі антисоціалістичні сили в німецьких університетах для захисту свободи дослідів і викладання»... Лист закінчувався дружнім привітом. Проф. Ю. Блохин підготував доповідь «До нашої духовно-політичної ситуації» (10 стор.), яку прочитав на засіданні членів Президії CSU. В ній професор охарактеризував стан економіки і політики і діяльність CSU, вніс поради для покращення ситуації в країні. Члени Президії зацікавидись цією доповіддю і висловили подяку за активну роботу проф. Блохина в партії. Надійшли листи-подяки за співпрацю від секретаря CSU Leo Wagnera (19. 07. 1973), від Міністра-президента Franz-Josef Strauß (27.06.73), Державного секретаря Баварського Державного Міністерства фінансів — д-ра Karl Hillmeier (10.7.73) і ін.

Міністер-президент Й. Штраус в листі до проф. Ю. Блохина писав: «Для мене завжди велика радість, коли славні науковці цікавляться співпрацею з CSU» (Архів).

30.09.1973р. виступив Й.Штраус на партійному засіданні з доповіддю «Про напрям дальшої політики CSU». Він сказав, що не можна допускати того, щоб советські агенти, як от Сташинський, убивали б російських емігрантів в Баварії, як от, С.Бандеру, Л.Ребета і ін. Проф.Бойко, високо цінуючи доповідь Штрауса, написав листа йому і рішуче заперечив приналежність двох укр. національних героїв до російської нації. Цитую із листа проф. Ю. Бойка до Штрауса від 9.10.1973р: «В дійсності були вбиті славетні українські політики, які боролися проти російського імперіалізму... Вашу несвідому помилку треба якось виправити, того вимагає не тільки пошана перед полеглими борцями, але також і політичний розум. Наша CSU має справжніх союзників не тільки серед російських інтелектуалів. Також і національні свободолюбиві рухи є на нашій стороні. Хоч CSU не сміє і не може цим рухам помагати, все-таки морально підмога є потрібною і конечною.... Відносно української еміграції мушу сказати, що дружнє зближення її з Бундес Республікою Німеччиною в деяких напрямках і співпраця з нею можуть бути для німецької сторони позитивними... Отож надіюся, що наша партія при нагоді простудіює «українську політичну карту» (Архів Ю. Блохина. Переклад —Д.Б.).

На цей лист Штраус відповів Ю. Бойкові, що Ребет і Бандера — українці, але він назвав їх «росіянами» з певних тактичних мотивів, рівночасно підкреслив, що він вдруге ніколи їх росіянами не назве. Лист показав баварському політикові далекоглядність і сміливість Ю. Бойка, який цим здобув повагу і контакт з Президентом назавжди. Професорові автоматично відкрились двері в «Об'єднання славистів Західної Німеччини і Західного Берліну» (в 1969р.), яке займалося політичними питаннями країн Середньої і Східної Європи й відповідало перед

державою за науковий рівень славістики. Проф. Ю. Бойко підносив питання визволення України, його уважно слухали, але політичні ухвали його пропозицій не приймалися. Це була загальноєвропейська настанова — не помічати України. Хоча в листі від 5.01.1976 року до Ю. Блохина, Його Величність Отто фон Габсбург давав надію: «... щоб там не було, а переможе правда, якщо тільки є люди, які готові до останнього за своє визволення змагатися». Подаю фрагмент листа Отто фон Габсбург від 5.01.1976р. до проф. Ю. Бойка-Блохина: «У Paneuropa-Union об'єдналися люди, що стоять на демократичних позиціях, заперечують усі форми тоталітаризму та соціалістичні експерименти. Але поза тим нам властива широка скеля особистих суспільних переконань. Я вважаю, що ми не потребуємо нашої окремої ідеології. Однак мені здається, що наша форма збереження європейських духових вартостей є дещо обмеженою. Європейські народи, без сумніву, є культурною спільнотою, віз латинсько-еллінських джерел, але Європа являє собою також систему народів-націй, і кожна нація має своє духовне закорінене в давнині єство, і тільки егоїстичний націоналізм, а не патріотизм є нашим противником. Ця теза потребує соціального дослідження. Коли націоналізм потрясає Африку і Азію, то від цього явища Європа не ізольована..., і нам доцільно вивчити силу їхнього визвольного потенціалу та інші можливості моральної допомоги поневоленим націям Середньої і Східної Європи, вияснити, які заходи нашої моральної підтримки не загрожують спалахам війни. До цього нас зобов'язують наші цілі і справжня політична етика, у якій не повинно бути й тіні цинізму. До цих завдань нам потрібний спеціальний комітет».

Про позитивне ставлення до висловлених пропозицій проф. Ю. Блохина свідчить лист від **5.10. 1976р. Його величності графа Отто фон Габсбурга:**

«Вельмишановний Пане Професоре Бойко-Блохин!

Найсердечніша подяка Вам за лист від 1 жовтня і за побажання щастя з нагоди нашого Срібного весілля. Особливо гарним є Ваш подарунок для мене....

Я щасливий знати про Вашу приналежність до Пан-Європейського Союзу уже тому, що ми в цьому русі хочемо діяти за визволення і самовизначення всіх європейців. З щирим привітом, Отто фон Габсбург» (Переклад Д. Б. і далі).

Лист Отто фон Габсбурга до проф. Ю. Блохина, 3.11. 1976р.:

«Дорогий і любий проф. Блохин!

Із запізненням отримав я три книжки, які Ви, очевидно, в Маріазелі залишили. Хочу Вам гаряче подякувати. Ви є для мене цінним доказом пов'язаності з нашою Середньою Європою, свобода якої є одним із найважливіших прагнень європейської політики.

Для мене було великою радістю знову Вас бачити на з'їзді Пан-Європейського Союзу в Німеччині. Я тільки жалкував, що наша розмова була короткою.

З щирим побажанням, Отто фон Габсбург.»

Отже, праця проф. Ю. Бойка-Блохина не обмежувалася лише науковими дослідженнями. Він був знаним політиком у німецькому світі і виходив на вищий міжнародний рівень у боротьбі за визволення України всім світом, але це намагання хоч і не досягло значного успіху, але все ж таки дало інформацію членам Пан-Європейського Союзу про існування України, яка відстоює свої права на самоіснування та самовизначення. Політичній діяльності проф. Ю. Блохина в німецькому світі та його листуванню з визначними політиками та вченими, мною присвячено багато місця в німецькомовній та українськомовних книгах (9, 11, 15, 16).

В еміграційних змаганнях за політичний успіх української справи серед чужинецьких політиків треба було використати популярність В.Мороза як представника нескореної України. Проф.Ю. Бойко запропонував Штраусові відбутися зустріч з В.Морозом. 29.06. 1979 року така зустріч відбулася. В листі від 2.07.1979р. до проф. Ю. Бойка Мороз писав:»...розмова з Президентом була змістовна і цікава, тривала півтори години і дала багато матеріалу для практичних висновків»...(Архів).

З 1969 року проф.Ю. Блохин був членом Об'єднання німецьких славистів вищих шкіл ФРН і Західного Берліну, був заступником голови проф. Ф. Шольца, а потім в 1980 році восени ним була створена **Комісія для поширення і підтримки україністики в німецьких університетах** в межах цього Об'єднання, головою якої був проф. Ю. Бойко.

Професори, що входили до цієї Комісії, мала б дбати про поширення студій з україністики в університетах у межах німецької держави. Спочатку це вдалося: шість професорів погодилися належати до комісії, на чолі якої вибрано Ю. Бойка. Штраус, довідавшись про це, привітав його і побажав йому успіхів у праці на новому становищі, відмітивши, що йому «подобаються такі люди з ясністю цілей і впевненістю в роботі» (Архів Ю. Бойка).

Професор здобув авторитет у політичних німецьких колах і тепер настала можливість поставити проблему вивчення культури і духовності народів, що входили до складу СРСР, але не були росіянами. Він розробив докладну наукову мотивацію потреби вивчення культур цих народів у стінах німецького університету. Цей проект:

«Zum Problem der Forschung über das Geistes Leben der von Russen abhängigen Völkes der UdSSR im Rahmen der wissenschaftlichen Arbeit der LMU München» з основними тезами професор подав в німецькій мові на розгляд керівникам катедр ЛМУ в Мюнхені (див. в книзі: 11), а також вперше поставив питання про вивчення україністики і різних народів, які населяли СРСР, в Л. — М.У. В Німеччині русистика вивчалась в університеті, здобула широку популярність, натомість досліді вивчення літератур інших народів СРСР

не практикувались, а тому він запропонував створити **Інститут для вивчення неросійських народів СРСР** при Л.М.У з різними відділами (Архів Ю. Бойка за 1972р.). Пропозиція знайшла підтримку у 16-ти німецьких професорів. Проф. Кретценбахер писав: «Про потребу зазначених дослідів із духового життя різних народів в межах наукової роботи університету у Мюнхені немає ніякого сумніву..». (Архів Ю. Бойка. Переклад Д.Б.). А проф. Шауерманн зазначав: «Дослідницька галузь має велике значення і, власне кажучи, дивним є те, що вона так пізно підноситься» (Переклад — Д.Б. Архів).

Однак багато і заперечували вище сказане, бо боялися дратувати Кремль. Вони переконували, що все це складно і потребує великих матеріальних затрат. Хоч Міністр культури і освіти Баварії д-р Маєр позитивно був наставлений до пропозиції Ю. Бойка і була підтримка і в Баварському сенаті, але більшість професорів були проти цієї пропозиції, і справа була незавершеною.

Проф. Ю. Бойко-Блохин мав у німецькому суспільстві чималий авторитет. Як уповноважений УВАН в Нью Йорку, він співпрацював з німецькими вченими, які стали членами УВАН і мали симпатії до України: проф. М. Лобковіц, проф. Г. Раупах (голова Баварської Академії наук). Урочистість прийняття їх у члени УВАН була назначена на 30.01.1979 року. Цю урочистість описав журналіст М.Стиранка із Мюнхену (2; 14).

Хочеться відмітити, що весною 1979 року у німецькому видавництві «Carl Winter-Universitäts Verlag», Heidelberg, яке засноване ще 1832 року, вийшла книга Ю. Бойка «Gegen den Strom», 359 S. («Проти течії») у серії «Beiträge zur neuren Literaturgeschichte, dritte Folge», Band 45 («Внески до новітньої літератури»). — Серія III. — Т.45). Тут яскраво проходить його твердження, що вивчення історії російської літератури не повинно на Заході закривати дорогу вивченню української і білоруської літератур. У цій книзі включено 22 статті, які присвячені проблемам методології славістики та планам розробки структури порівняльної історії слов'янських літератур. Статтей з української літератури було більше, професор розглядав українську проблематику на тлі західноєвропейської літератури. Відкриваючи нову перспективу бачення процесів розвитку українського письменства. Ю. Бойко включив у книгу розвідку з історії російської літератури «Der steinerne Gast von Puschkin» («Каменний гость» Пушкіна), оригінальне трактування якої стало цінним внеском у пушкініану. Заслугою автора є його аналіз перекладу із сербської мови на німецьку героїчного епосу «Гірський вінець» князя Петра Негоша, бездоганний перекладу, якого зробив нім. проф. А. Шмаус. Ю. Бойко підтримав погляди німецького вченого про філософський зв'язок епосу із збірником «Луча мікрокосма» (Luča mikrokosma) Негоша і подає духовий портрет чорногорського поета і мислителя. Цю працю Ю. Бойко надрукував вперше в Італії, в періодику «Ricerche slavistiche» (1964. — Vol. 12. — Sansoni Editore).

Професор належить до нечисленних знавців білоруської літератури на Заході. Про це свідчать його дві статті, подані в книзі «Проти течії»:

«Білоруська поезія в кривому дзеркалі советського зображення», де автор аналізує видану в Мінську 1967р. антологію білоруської поезії за редакцією В.Барісенка, яка є виявом спустошення білоруської поезії під впливом ідеологічних норм Советського Союзу, це перш за все — замовчування талановитого поета Алеся Гаруна, викреслення з поетичного скарбу національно виразних поезій таких визначних поетів, як Ф. Багушевич, Я.Колас та ін., затушовування і переслідування білоруської мови царським урядом, обминання початків білоруського національно-патріотичного руху.

У розвідці «Maksim Bahdanovič» («Максим Багдановіч») професор подає розгляд творчості цього поета, тісно пов'язаного з історією Білорусії, який захоплено неоромантичними засобами оспівує красу і таємничість своєї батьківщини.

Знайомство Ю. Бойка з нім. романістом проф. Гансом Райнфельдером, великим знавцем творчості Данте, привело обох вчених до глибокої дружби і дало натхнення нашому вченому до написання праці «Dante und die Ukraine» (1956), яка увійшла до його книги. З особливою увагою наш вчений поринув у вивчення «Divina Commedia» Dante, яка увібрала в себе безліч поетичних мотивів середньовіччя; він увійшов у властивості поезики великого італійця і цим багатством та своєрідністю образів, міряв мистецьку силу українських перекладів «Божественної комедії», майстерну влучність В. Самійленка, М. Рильського, П. Карманського, Є. Дроб'язка.

Ю. Бойко спиняється на внескові І.Франка, О.Білецького в теоретичне усвідомлення своєрідностей стилю Данте. Він наświetлив переклади поезій Данте «Vita Nuova» («Нове життя»), які робили Г. Кочур, М. Бажан, І.Драч, Д. Павличко та ін.

Ю. Бойко розкрив вплив «Божественної комедії» на творчість І.Котляревського, Ю.Клена, Т.Шевченка («Сон», «Великий льох»). І в кінці він пише: «... Якщо говорити про якість українських перекладів, то можна їх порівняти з найкращими слов'янськими працями цього роду (12, 357).

Ю. Бойко бачив велику духову кризу в західному суспільстві і тому виступає у своїх працях «проти течії». В одній із рецензій, а їх є багато, проф. Н. Rösel лапідарно, але чітко окреслює зміст майже кожної статті збірника, і в кінці він робить свій висновок: «22-ю працею «Данте і Україна» (12, 346-360) Ю. Бойко закінчує ряд своїх дослідів, які є цінними: у Ю. Бойко-Блохина відчуваються величезні знання західноєвропейської літератури, його міцна наставленість і заангажованість в інтересах його Батьківщини, відображення якої було живим також у німецькому житті (як от у R.M.Rilke). З великою сміливістю написана книга, що є цікавою спробою зробити відомою багатогранну українську літературну і культурну проблематику. Це заслуговує на признання широкого кола читачів» (12, 228).

Проф. Н.Rohte (Боннський університет) в приватному листі від 5.01.1982р. писав до Ю. Бойка:

«Ваша книга, мушу я признатись, прикувала мене до себе, я багато навчився. Вона є важливим внеском в історію слов'янських літератур» (15).

Заглиблюючись у студії про романтику світової літератури, Ю. Бойко вніс новий погляд у пізнання української романтики. Він погоджувався з традиційним поділом романтики на три періоди, але третій період не вважав як вияв занепаду романтизму, який приводив би до літературної відсталості. Від ідеологічно-стильового спрямування пізніх романтиків він перейшов до характеристики неоромантизму в контексті західноєвропейській літературі («Ukrainische Romantik und Neueromantik vor dem Hintergrund der europäischen Literatur», 1985; «Lesja Ukrainka und die europäische Literatur», 1994).

У 1985 р. Ю. Бойко вирішив видавати окрему серію видань при видавництві Karl Winter in Heidelberg — «Beiträge zur Literaturgeschichte» («Внески до історії української літератури»). Першою книгою цієї серії була — «Dmytro Ivanovič Čuževs'kyj» («Дмитро Іванович Чижевський»), Heidelberg, 1988. У цій книжці він дав характеристику Д.Чижевському як науковцеві, використавши спогади про зустрічі з ним, а також розглянув праці цього вченого, які стосуються української літератури чи українознавства. Другою книгою з цієї серії був фоліант з двох частин «Записки о Южной Руси» 1856-1857 років. П.Куліша (742с.), знайшовши її у західних книгосховищах, яка була не доступна для України. Тоді здійснилась його мрія — передрукувати цю книгу, що містила у собі величезні багатства українського фольклору, етнографічні записки та статті з історії України. Вступною статтею до цього фоліанту була стаття нім. проф. Фрідріха Шольца, який характеризує цю працю «як важливий документ української культури». Проф. Ю. Бойко сам пожертвував на це видання 12 000 н.м.

У 1989 року вийшла третя книжка із серії «Внески..» під назвою «Ausgewählte Werke» von Serheij Efremov. — Heidelberg. — 1989. («Вибрані твори» Сергій Єфремов). Вступна стаття до книги написана Ю. Бойком, який дав загальну характеристику публіцистичної і наукової діяльності С.Єфремова. В цій книзі він помістив статтю Єфремова «Муза гніву та зневір'я» (Київ, 1910) та «Нечуй-Левицький» (Київ-Ляйбціг, 1922).

1989 рік був ювілейним роком Ю. Бойка-Блохина — 80-ти річчя з Дня народження. Рік перед цим, бібліотека Людвіг-Максиміліанс Університету розпочала підготовку до складання його бібліографії. Очолив цю роботу зам.директора бібліотеки д-р Г.Шотт, технічну частину праці виконав магістр Б.Шарко, включивши бібліографічний показник, зроблений магістром М.Антохієм у 1975 році. На жаль ця бібліографія була неповна, лише з 1930-1988рр. Зараз я працюю над третім варіантом її: 1928- 2002рр. Вступом до бібліографії була ляддація проф. Ю. Бойку-Блохину з нагоди його 80-ти річчя, написану проф. д-р. Фрідріхом Шольцом. Ця книжка вийшла в серії «Beiträge...»- Dritte Folge. Band 80.

Проф. Ю. Бойку вдалось протягом 80-х років організувати і провести три Міжнародних симпозіумів з українознавства: : «Goethe und die ukrainische Literatur» (12.01.1981), «Ukrainische Romantik und

Neuromantik vor dem Hintergrund der europäischen Literatur»(11-12.01.1983), «Lesja Ukrainka und die westeuropäische Literatur 10.11.1988) в Мюнхені, на якому були присутні визначні німецькі вчені і вчені різних країн. Доповіді читалися німецькою мовою (тематика доповідей і відгуки про симпозіуми нім. вчених є у Архіві Ю. Бойка). Всі три наукові симпозіуми відкривали німецькі професори На симпозіумі «Українська романтика...» було зачитано ректором ЛМУ «Вітальне слово Міністр-президента Ф. — Йозефа Штрауса», який перебрав патронат цього симпозіуму (11).

До сторіччя Емського указу

Ф.Штраус посприяв проф.Ю. Бойкові у проведенні відзначення сумного «ювілею» ганебної політики російського царизму — сторіччя заборони української мови указом, підписаним російським царем Олександром II у німецькому місті Бад Емс. Сто років від цієї ганебної події минуло 30.05 1976 року.

Хвороба Ю. Бойка потребувала щорічного лікування в Бад Емсі. Мешканці цього міста пишаються ним, бо їм є чим пишатися не тільки як здравницею, але і культурними надбаннями, впершу чергу Музеєм-архівом, який творив сяйво навколо цього старовинного міста: тут зустрічалися Бісмарк і Вільгельм I... Але крім місцевого патріотизму, бадемівці були ще й російськими патріотами: тут перебував на лікуванні М.Гоголь, автор «Шинели» і «Мёртвых душ». Таблиця на домі, де він жив, красномовно свідчила про великого російського письменника, який сам визначив свою національність, заповнюючи «Санаторну картку», вказав свою національність — «Українець»; тут переживав свої психічні турботи автор «Преступлений и наказаний» Ф.Достоевский, і місцеві бюргери більше пишалися цими велетнями російської літератури, аніж читали їх твори. Але Бад Емс був і кубельцем російської імперської фамілії. Про царя Олександра II. знали місцеві мешканці все докладно, навіть його любовні пригоди в цьому райському притулку. Тут імператор Олександр II. підписав ганебний указ про заборону української мови і увійшов в історію, як тиран і поневолювач інших народів. От цього німці, а зокрема бадемці, не знали. І проф. Ю. Бойко захотів відкрити очі німцям на історичну дійсність, показати цю фальшиву царську Русь, де — «Здесь русский дух, здесь Русью пахнет» (А.С.Пушкин). У вченого виникло велике бажання заплямувати царське ім'я таблицею про брудний вчинок царя і вивісити таблицю сорому на його будинку. Спочатку Ю. Бойко написав колоритну статтю «До століття Емського указу, про Бад Емс і царські пригоди в ньому» і вмістив цей есей в журналі «Український історик» № 1-2, 1976), що був пізніше надрукований у III томі «Вибране», 1981р. Автор використав архівні матеріали Бад Емсу і праці про Олександра II, написані С.Татищевим, М.Корнеловичем, історію переслідувань українського друку Мансветова, праці проф. М.Петрова, Лемке, Ф.Савченка, С.Єфремова і ін., показавши всю картину введення в дію указу, який не став справедливим законом,

але насильно вводився Міністерством Внутрішніх справ в дію. Він викликав протести в Україні і за кордоном, був перекреслений революцією 1905р., відродився в роки політичної реакції 1907-1916 рр., і коштував українській культурі величезних втрат.

Підготовка встановлення ганебної таблиці вимагала великої праці і твердих переконань німецького уряду в її потребі, і затягнулася ця справа більше року. Треба було показати чужинецькому світові на конкретному прикладі варварські методи боротьби царату з українством, засвідчити, що націоналістичний рух українців уже в 70-х роках ХІХ ст. серйозно лякав російський уряд, який вимагав з свого боку спішних заходів знищення українства.

Про важкий шлях до здійснення задуманої справи описано в моєму першому томі (2; 169-176).

Хочеться лише відмітити, що з німецької сторони професор знайшов у кількох визначних осіб допомогу і симпатію до започаткованої акції (дозвіл від німецького уряду треба було чекати більше року): Франц-Людвіг граф фон Штауфенберг (син офіцера Кляуса Штауфенберга, який здійснив атентат на Гітлера), Його світлість Отто фон Габсбург, а також Міністр-президент Франц-Йозеф Штраус.

27 червня 1976 року була поставлена мармурова таблиця і відбулося урочисте відкриття її. Ця таблиця гордо проголошувала: «В цьому домі підписав 30 травня 1867 року цар Олександр II наказ про заборону і кару за використання української мови. Доказом життєвої сили своєї культури, встановлює українська спільнота цей пам'ятник.

Бад Емс, 1976. Світовий Конгрес Вільних Українців» (9, 236)

Фотографію цієї дошки було вміщено в німецькій газеті «Lahn-Zeitung», Nr. 198. 31.7-1.8, 1976.

В 2007 році цю дошку знищили вандали. У 2009 році 22 червня відбулося урочисте відкриття нової дошки на будинку «Чотири вежі». Від імені Української держави пам'ятну дошку відкрила посол України в Німеччині Наталія Зарудна, яка висловила подяку владі міста Бад-Емс за підтримку ініціативи Генерального консульства України у Франкфурті на Майні щодо відновлення пам'ятної дошки, встановленої на цьому будинку в 1976р.

29.05. 2016 році в Бад Емсі було відзначення 140 річниці ганебного закону, як протест проти русифікації України в теперішній час.

У 1977р. Ю. Бойко підготував брошуру «Die innere Krise der USSR» («Внутрішня криза в СРСР») в циклі видань «Deutschland und Auslandspolitik», в якій прийшов до глибокого переконання про неминучий розвал СРСР станеться в найближчому часі. Брошура вийшла друком, але лежала стосами в партійному приміщенні. Усі були переконанні, що Імперія має бути вічною. Але передбачення нашого вченого і політика підтвердила протилежне сучасна українська історія.

Часто проф. Ю. Бойко відвідував редакцію газети «Bayerkurier», впливовий у CSU пресовий орган, де вістки про СРСР носили нейтральний характер. Про УРСР, як псевдодержаву, про український

народ, його існування, його культуру в часописі ніколи не було і згадки. Професор переконував редакцію у необхідності інформації про український народ, про Україну. Вважаючи, що ця тематика заслуговує на навітлення бодай три рази на рік. Обходились з ним чемно, щось обіцяли, але справа залишалася без руху. Щоб дати їй хід, професор передав у редакцію свіжий матеріал про В.Чорновола, протест проти арештів української інтелігенції, але цей лист був повернений д-ром Фіркранцом; такаж доля була із відгуком на книжку німецькою мовою *Ukrainische Romantik und Neuromantik vor der Hintergrund der europäische Literatur*. Herausgegeben von J. Wojko-Blochyn. Heidelberg, 1985. 152 S.

З огляду на постійне ігнорування української проблеми, проф. Ю. Бойко відмовився від передплати часопису і відійшов від діяльності CSU.

В 1981 року проф. Ю. Бойко досяг великого успіху в популяризації української проблеми серед німецького суспільства, чому сприяли раніше написані роботи. Так, він написав простору статтю про роман Гончара «Собор» і надрукував її в найбільшому часописі «Frankfurter Allgemeine Zeitung», який виходив накладом в кілька мільйонів. Стаття Ю. Бойка-Блохіна справила велике враження в німецькому суспільстві, а також серед діаспорних українських вчених. Проф. А. Жуковський писав у листі від 11.10.1968р.: «З великою приємністю прочитав Вашу статтю про «Собор» в «Frankfurter Allgemeine Zeitung». Професор Кубійович захоплений, інші мовчать. Як би не було — це великий успіх не тільки для Гончара, але й Вас, бо цей пресовий орган є одним з найкращих» (Архів Ю. Бойка).

Німецьке видавництво, спираючись на цю статтю, вирішило надрукувати роман «Собор» О. Гончара німецькою мовою. На жаль, воно вибрало занадто «академічного» перекладача І.Костецького, який стилізував переклад так, що твір губив свою політичну актуальність, і роман не здобув дуже особливої популяризації.

В 1984 році 25 березня Ю. Бойку–Блохіну виповнилося 75 років. Цього ювілею не забули його колеги Людвіг-Максиміліанс Університету, в честь якого була організована святкова вечерея в ресторані, на яку було запрошено представників університетської адміністрації та провідних німецьких професорів різних факультетів і членів Баварської Академії Наук, з якими протягом довгих років Ювіляр мав ділові, наукові і товариські зв'язки. Надійшли вітання не тільки від Мюнхенського університету, але й від різних університетів Західної Німеччини, а також від німецьких політиків. Наведу деякі привітання: Президент Л. — М.Університету проф. д-р. Вульф Штайнманн сказав: «Цей день дає нам нагоду з повнотою вдячності згадати Вашу багаторічну діяльність, яка триває і нині в дослідках і викладах у нашій «alma mater» «... закінчивши щирими побажаннями успіхів у майбутньому» (Архів Ю. Бойка). Дуже розчулено звучить поздоровлення проф. д-р Клавса Вільке (C.Wilcke), декана філософського факультету: «Тому, що Ви плили «Проти течії» (назва одної із його книг. — Д.Т.), мусили Ви Вашу Батьківщину залишити. Якщо хтось пробував у нашій країні, серед нашої культури і

мови стати твердою ногою, той може уявити собі, що це значить. Ми надіємось, що Мюнхен і названий факультет став для Вас чимось подібним на другу батьківщину. Щоб так лишилося, від усього серця бажаємо Вам доброго здоров'я і незламної творчої сили» (Архів). До привітань прилучилися президент «Об'єднання Університетських професорів славістики ЗНР» проф. Ф.Шольц і проф. Мюллер, проф. Г. Шаллер (Марбургський Університет), проф. К. — Г. Поллока (Пассау Університет), німецькі політики, друзі.

Надіслано багато поздоровчих листівок. Так, проф. д-р Фелікс Карлінгер із Зальцбургського університету писав: «Я гратулюю Вас за Ваші наукові такі визначні видання, які Ви написали не зважаючи на супротивні обставини й численні перешкоди. Я завжди шанував Вас за Вашу мужність у зусиллях і подивляв широту Ваших знань. Наслідки Ваших дослідів виняткові і для німецького наукового світу і мають важливе значення.. Я обнімаю Вас із сердечними привітаннями, сповненими пошани. Відданий Вам Фелікс Карлінгер.» (Архів).

Славіст, проф. Г. Рьоссел (Rössel, Університет Мюнстер) писав: «Для Вашої стражденної нації створили Ви чудові розвідки, якими Ви перед нею так заслужилися. Але разом з тим Ваше ім'я в анналах Вашої країни знайде почесне місце. Безсмертною є Земля Українська — безсмертні є її Мужі» (Архів) і ін.

Коли проф.Ю. Бойко-Блохин в 1992 році відвідав Україну, О. Гончар запросив його до себе в гості і з присвятою подарував свою нову книжку «Чим живемо. На шляхах до українського відродження» (Київ, 1991). Присвята була такого змісту: «Славному діячеві нашої діаспори Юрієві Бойку- Блохину, чийми працями завше дорожитиме Україна, — на знак щирої поваги. Олесь Гончар. 12 вересня 1992 року».

Серед німецьких урядовців проф.Ю. Бойко-Блохин користувався пошаною як вчений, професор і політик, думаю, що Він заслуговує не меншої пошани серед українців.

Ю. Бойко-Блохин — засновник Незалежної Асоціації советознавців

У 1950р. постав Інститут Американського Комітету визволення від більшевизму, який заснували росіяни-емігранти і втікачі з СРСР. Цей Інститут щедро фінансувався, ніби-то, «американськими приватними колами». Советська держава розглядалася ними, так званими «дослідниками», як культурно-історична і державно-історична цілість.

Акцію за втягнення в цей Інститут українців очолив український археолог М.Мюллер, проф. Н. Полонська-Василенко, проф. Курінний і інші. Заокеанські вчені в основному залишилися поза.

До цієї цією псевдонаукової інституції, яка зійшла з українського шляху, промінявши його за «золотого телця», які отримували від американців. Наявність у західному світі українських політичних, освітніх і наукових кіл «американські кола» хотіли всю увагу Інституту спрямувати на дослідження більшовизму, лишаючи проблему

національного визволення поневолених Радянською Імперією народів на неозначене «пізніше». Такою була опозиція росіян, що загніздилися в Інституті.

Проф. Ю. Бойко вирішив негайно протидіяти цьому небезпечному для українства проросійському Інституту. Він переговорив із тими вченими, які вирішили не йти на співпрацю з росіянами, а тоді скликав у своєму мешканні організаційні сходи своїх однодумців: В. Орелецький, П. Савицький, Д.Пеленський, Л. Ребет, В. Державин, І. Кошелівець, О. Сулима-Блохин і ін. Його підтримали проф. Ю. Панейко, хоч він уже був важко хворий і активної участі в роботі не брав, і проф. Р. Смаль-Стоцький, який своїми листами підтримував ініціаторів і прилучився до них. **Восени 1954 року**, на сходинах було вирішено **створити свою Незалежну Українську Наукову інституцію**, яка б протиставилась Інституту АКВБ, і своєю діяльністю розкрила б тісний зв'язок більшовизму з російсько-радянським імперіалізмом. Товариство назвало себе «Незалежна Асоціація дослідників советської теорії і практики в національних проблемах» (або «Незалежна Асоціація советознавців»). Було вибрано Президію у складі: голова — проф. Ю. Бойко, члени: проф.П. Савицький, проф. В. Орелецький; контрольна комісія: проф.В. Державин і доц. Д. Пеленський. Так як цю інституцію ніхто не фінансував, то працювали безплатно. Для друку праць довелось спертися на три націоналістичні середовища, які репрезентувалися Ю. Бойком, Л.Ребетом і В. Державином.

Про діяльність цієї Наукової Інституції, про видавничу діяльність Конференції, з текстом якої можна ознайомитися із Збірника (15).

В 1955р. проф. Ю. Бойко видав свою працю — «Російське коріння большевизму», що вийшла із друку українською, німецькою, англійською та італійською мовами; в 1957р. — «Теорія III Риму в Московській православної церкві після останньої війни», в якій розглядається фактаж «незламного Союзу» Російської Православної Церкви з державною владою СРСР; в 1959 р.вийшла із друку книга — «Російське народництво як джерело ленінізму-сталінізму» (Мюнхен) та ін.

З 1970 роком зв'язаний ще один важливий епізод із життя проф. Ю. Бойко-Блохина — його англійська книга «Russian bolshevism» (1961, 336р.), редактором якої він був. В ній є дві статті проф. Ю. Бойка, співавторами були проф. Кульчицький і доц.О.Сулима-Блохин. Книжка потрапила до військового керівництва Першого Легіону американської армії в Брюсселі. Цей Легіон був першим при десанті альянтів 1944р. в північній Франції, який прорвав захисну лінію німецького війська, цим самим завоював собі славу в Європі, в Західному Світі проти небезпеки радянської агресії. Книжка на офіцерів справила велике враження, і вони почали листування з автором, в якому бачили велику духовну силу, що стоїть на сторожі західної культури і цивілізації, за що **професора було нагороджено Орденом 1-го Легіону американської армії: Золотий Орден** зберігається у нашому Родинному архіві.

Не можна не згадати того факту, що праця проф. Ю. Бойка «**Taras Shevchenko und West European Literature**», яка була замовлена

редакцією славістичного журналу в Лондоні, англійською мовою з'явилася в ньому в **1955р.**, №82 за грудень місяць, сс.77-98.

В **1956 р.** Ю. Бойко видав книжку «Тарас Шевченко на тлі західноєвропейської літератури» в серії видань УВУ, а також двічі німецькою і англійською мовами. Ця праця була однією із п'яťох праць літературознавців про Т.Шевченка, які позитивно вирішили справу про потребу спорудження пам'ятника Т.Шевченку у Вашингтоні, коли у 1960р. ця справа розглядалася на засіданні Американського Конґресу, який зажадав підтверджуючих документів від українського суспільства про цінність і світове призначення творів Т.Шевченка. Ці праці знаходяться у відповідному архіві документації Американського Конґресу. Палата Репрезентантів, схваливши резолюцію Бенґлі, яка 2. 09. 1960р. була підписана президентом Двайт Айзенгавер, і вона стала законом країни, відомим як Публічний закон 86-749; 7.06. була схвалена резолюція ч. 524, запропонована конґресменом Джоном Лесінським про видання урядової брошури про життя і творчість Тараса Шевченка як національного героя. Ця брошура як урядовий документ числиться під № **445**, з портретом Поета в молодому віці; передмова проф. Лева Добрянського і статті: Кларенса Меннінга — «Тарас Шевченко»; проф. Д.Дорошенка- «Кобзар України»; проф. Юрія Бойка- «Тарас Шевченко і західноєвропейська література»; проф. Л. Метюса — «Людина і символ»; проф. Роман Смаль-Стоцького- «Шевченко і жиди»; доктора Луки Мишуґи — «Шевченко і жінка» та проф. К.Меннінга. -» Реліґія Шевченка». Назва брошури: «Europe's Freedom Fighter», а далі —» Taras Shevchenko, 1814-1861. Всі ці формальності були виконані і **21.09 1961 р.** було відкриття **пам'ятника Т.Шевченкові.**

В **1954 р.** проф. Бойко написав статтю «**Культ Шевченка і шевченкознавства**», яка є актуальною і для теперішніх часів України. Шевченко представлений як ясновидець, який бачив далі, і творчість якого може підносити народ до вищих ідеалів. Автор застерігає, що: «Культ з часом призводить до звички повторювати мертві формули. І тут покликання науки полягає в тому, щоб на місце культу поставити перед очима суспільства всебічний образ Шевченка, постійно поглиблюваний все новими і новими дослідженнями. І такий Шевченко, правдивий, зведений з п'єдесталу божеськості, хвилююче людський, істота великих позитивів, драматично перемагаючих недоліки, завжди буде близька нашому серцю...»(4; 70). І зараз для нашої дійсності в Україні знову виник могутній культ Шевченка, піднесення його національної рішучості, сміливості, твердості духу. Цей культ, як тимчасове явище, є доцільним, бо саме через нього українська національна інтеліґенція може розбудити інертну національно-несвідому масу. Звісно в цих обставинах і розвиток наукового шевченкознавства є доцільним.

Великим вкладом в науково-політичну справу була книга **Ю. Бойка «Євґен Коновалець і його доба»**, яка об'єднала всі три національні середовища своїми працями. Книга вийшла в світ виданням фундації ім. Євґена Коновальця в Мюнхені, **1974 року**, обсягом 1019 сторінок, редактором якої був проф.Ю. Бойко-Блохін.У цій книзі

поміщено 43 статті визначних діячів націоналістичного руху і вчених, дві із них написані проф.Ю. Бойком: «Коновалець — борець за самостійність», «Націоналізм на СУЗ у добі Коновальця».

Діяльність Ю. Бойка-Блохина в ОУП «Слово»

Не можна обминути, хоча би дуже коротко, діяльності проф. Ю. Блохина в роботі Об'єднання Українських письменників (ОУП) «Слово» — організації екзильних українських письменників, літературознавців, критиків, мистців.

Сама ідея організувати українських письменників у діаспорі виникла як потреба ще в 1954 році, коли більша частина українських письменників (починаючи з 1949р.) переселилася в країни Північної і Південної Америки, Австралії, особливо багато прибуло їх до Нью Йорку. Метою створення ОУП «Слово» було: об'єднати письменників, творити сприятливі умови для життя і творчої праці, видавати літературний журнал. На нараді письменників і літературознавців **25.06.1954р. в Нью Йорку було створено ОУП еміграції, назвавши його «Словом»**. Репрезентували цю Організацію: Григорій Костюк (голова), Юрій Лавріненко, Уляна Любович-Старосольська, Леонід Лиман, Богдан Бойчук — члени Президії. «Слово» поширило свій вплив на інші континенти, де опинились теж українські письменники, і почались організовуватись дочірні клітини «Слова»: в Канаді — на чолі з Уласом Самчуком; в Європі — на чолі з Іваном Багряним і Михайлом Орестом; в Австралії — з Дмитром Чубом- Нитченком. ОУП «Слово» ставало світовою організацією. Тут проходили з'їзди «Слова», випускалися збірники (перший вийшов 1962р., 500с.), яких вийшло 13 чисел. Про це можна прочитати в моїй книзі (16).

Після смерті голови Європейської філії «Слова» блаж.пам. І. Багряного, через пару років, пізньої осені 1968р., на III З'їзді ОУП «Слово», Ю. Бойка було вибрано головою Європейської філії «Слова», де він розгорнув свою діяльність разом з своєю дружиною О.Сулимою-Блохин. Продовжити працю «Слова», яке фактично було розпущено, було нелегкою справою, але він зумів згуртувати письменників з різних європейських країн і налагодив роботу, проводячи цікаві вечори та зустрічі з видатними письменниками, вченими; проводив переписку із письменниками різних країн Європи, а також велику роботу у централі ОУП «Слово», будучи в редакційній колегії збірника «Слово», співпрацював з німецькими, французькими і італійськими літераторами і науковими колами, запрошуючи їх до співпраці у міжнародних конференціях і симпозиумах:

«Goethe und ukrainische Literatur» (12.01.1981, «Гете і українська література»), «Ukrainische Romantik und Neuromantik vor dem Hintergrund der europäischen Literatur» («Українська романтика і неоромантика на тлі західноєвропейської літератури», 11.12.1983р.), «Lesja Ukrainka und die Westeuropäische Literatur» (8-10.11.1988), «Леся Українка і західноукраїнська література»). Ю. Бойко здійснював зв'язок «Слова» з

Міжнародними організаціями письменників, особливо з Інтернаціональним Клубом ПЕН, членами яких були деякі українські письменники і 19 письменників-дисидентів. Ю. Бойка було вибрано навіть до Президії Українського Світового Об'єднання письменників «Слово», де він неодноразово керував проведенням нарад. Ширше про діяльність ОУП «Слово» та діяльність в ньому Ю. Бойка розгорнуто у моїй книжці (14).

Тут хочу відмітити, що коли Україна стала Незалежною Державою, потреба в ОУП «Слово» відпала, бо багато українських еміграційних письменників увійшли до Національної Співки Письменників України (НСПУ).

Особливо високі наукові активітети проф. Ю. Бойко-Блохина були в середині 60-80-х років. Ю. Бойко-Блохин приймає участь в різних наукових і громадських установах: будучи ще член-кор. УВАН в Європі (25.04.1946, Авґсбург), він став і дійсним член-кор. УВАН в Нью-Йорку (1960), дійсний член Інтернаціональної Академії Наук Парижу (1957), Канади, Лондону; дійсним член НТШ (з 1963), проф. УВУ (1956), відновив навчання в УВУ (1965), ректор УВУ (1965-1966), редактор «Наукових записок УВУ» (ч.ч.1-5 і 8), голова Незалежної Асоціації дослідників теорії і практики національної проблеми (1955-1970), дійсний член-кор. Інституту Етнічних студій Джорджтаунського університету у Вашингтоні (1959), головою Незалежної Асоціації та редактор бюлетеня Н.А. — «Die Nationalitäten Politik Moskaus» (7 чисел обсягом 70 стор. кожне), голова ОУП «Слово» в Європі (1970-1989) і редактор Збірника «Слово», чч. 10-13, видав в 1971-1983- три томи «Вибране», у 1990р. — четвертий том «Вибране», редактор книги «Коновалець і його доба» (1974), заснував серію видань — «Beiträge zur neueren Literaturgeschichte» («Внески до історії української літератури») при видавництві Karl Winter-Heidelberg, де були його коштом видані книги: «Gegen den Strom» (1979), «Ukrainische Romantik und Neuromantik vor dem Hintergrund der europäischen Literatur» (1985), «Dmytro Ivanovič Čyževs'kyj» (1988), фоліант із двох частин — «Записки о Южной Руси 1856-1857 років П.Куліша» (742с., пожертвувавши 12000- DM), «Ausgewälte Werke. Serheij Efreмов» («Вибрані твори Сергія Єфремова. Редакція і передмова Ю. Бойка, 1989, «Lesja Ukrainka und die europäische Literatur» (1994) та ін. Ю. Б. писав праці українською, російською, німецькою, англійською, французькою, італійською мовами; член «Об'єднання славистів Західної Німеччини і Берліну» (з 1979), проф. — гість Людвіг-Максиміліянс-Університету (з 1962), докторська габілітація на тему «Проблематика творчості М.Гоголя» в Людвіг-Максиміліянс-Університеті (1967), габілітований. проф. L.M.U (з 1969), керівник славистичного відділу при Institut für Slavische Philologie bei L.M.U., засновник україністики та голова Комісії поширення україністики в німецьких університетах (з 1980) і ін.

З 1989 року проф. Ю. Бойко вважав доцільним припинити виклади у Людвіг-Максиміліянс Університеті, де викладав з 1962р. і був

професором слов'янських літератур, зберігаючи свої професорські права, не покидаючи своєї наукової праці.

Професор презентував Україну у чужому світі своїм розумом, широтою знань, працездатністю і безкорисливістю. Він не думав про свою старість і матеріальне забезпечення, працював останні вісім років без оплати, бо боявся, щоб україністика не зникла. Він писав у листі до нім. проф. Фелікса Карлінгера (13.01.1982р.): «Я ще читаю в ЛМУ раз на тиждень, емеритам це дозволено; якщо я припиню працю, то української літератури в Університеті вже не буде..» І це він передбачив. Все залежить від українських вчених, яких направляє сюди Україна: вона або втримається, або втратиться вже остаточно. І це буде зрада не тільки України, але і напрацьовуванням проф. Ю. Бойка-Блохина.

Вперше, за піввікову розлуку з Батьківщиною, Ю. Блохин відвідав Україну 6.09.1992р., як писала «Літературна газета» від 10.09.1992 року під заголовком: «Добрий день, рідна земле!»: «Так сказав минулої неділі в Бориспільському аеропорту літній сивочолий чоловік, вступивши з трапа літака німецької авіакомпанії, і по щоці непомітно збігла скупа сльоза. Його можна було цілком зрозуміти: після майже півстолітньої розлуки з нею». Це були незабутні для професора зустрічі з вченими, письменниками, студентами, наукові конференції, поїздки в різні міста, які нагадували йому минуле, але найбільш тривожним була зустріч з своїм містом, де народився, вчився, був арештований за націоналістичну діяльність — з Миколаєвим, куди прибув 16.09.92 р. і пробув там два дні. Ю. Бойко виступив перед студентами педагогічного інституту «Спогади про Київ», а також з лекцією на тему: «Гарт юнаків» у 1928 році і про заборону нашої діяльності».

Цікаво те, що після відвідання Ю. Бойко-Блохиним Миколаєва, студенти активізували свою працю, організували і провели Першу Всеукраїнську студентську наукову конференцію «Аркасівські читання» 20-21 грудні 1993 року і випустили Збірник, прочитаних доповідей. На сторінці 48 -51 поміщено доповідь Івана Гайванюка із Миколаїва «Юрій Бойко Блохин як літературознавець», де він охарактеризував діяльність видатного українського літературознавця в діаспорі.

Але на цей раз професору не вдалось відвідати Харків через погіршення стану здоров'я

20.05.1994 року знову Ю. Бойко їде на Україну, де вся громадськість України відзначила його 85-ти річчя: 21.05.94р. проводилась наукова конференція в Музеї літератури, в Києві.

На знак високої оцінки наукових заслуг ювілярові було вручено Диплом почесного члена Ради Інституту українознавства національного університету ім. Т.Шевченка (23.05.94) та член Спілки письменників України (3.06.1994).

22.05.1996р. професор відвідав знову Україну, на запрошення заст. голови ПУНу П.Дорожинського на ідеологічну конференцію, заплановану ОУН. А крім цього, в Києві запланована Міжнародна Конференція «Тарас Шевченко і національно-визвольні змагання українського народу» (20-21.05 1996р), в якій взяв участь Ю. Бойко-Блохин з доповіддю: «З досвіду

досліджень у шевченкознавстві», 22.05.1996 була організована поїздка до могили Т.Шевченка з покладанням вінків, тут відбувся урочистий мітинг, а потім відбулося нагородження дипломами **Лауреатів премії Фонду Тараса Шевченка.**: проф. Ю. Бойка-Блохина, кінорежисера В. Артименка та акад. Л.Пирога. У дипломі Ю. Бойка-Блохина зазначено, що його нагороджено за визначний внесок у національне та державне відродження України як автора близько сорока праць у галузі шевченкознавства. Проф. Ю. Блохин, незважаючи на свій поважний вік, не припинив працювати науково. Він написав розвідку «Великий класик української літератури П.О.Куліш (1997), До 126 річниці від дня народження Л.Українки, він написав про «Драматургію Лесі Українки» нім. мовою, працю «Драматичний хист В.Винченка» нім. мовою та ряд доповідей, з якими виступав на різних імпрезах «Німецько-українського товариства», в Домі зустрічей («Haus der Begegnung»), до ювілею УАПЦ-«50.ліття УАПЦ в Німеччині» та ін., підготовляв матеріали до випуску свого «Вибраного» (5-й том).

На засіданні Наукової Ради Академії педагогічних наук України, проф. Ю. Бойко-Блохин отримав диплом **почесного Академіка Академії педагогічних наук у Києві** (1996, травень).

11-12-травня 1998р. в Харкові відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 90-річчю з Дня його народження і 70-річчю наукової діяльності, на якій було виголошено 20 доповідей про наукову діяльність Ю. Бойка і презентовано книжку Дарини Тетериної-Блохин «Життя і творчість Юрія Бойка-Блохина» (Київ, 1998).

Його політична діяльність неменша, як наукова:), член ОУН (м) з 1941р., член Проводу ОУН(м) і керівник ідеологічної реферантури і духовного сектора Проводу ОУН, редактор г. «Нова Україна» в Харкові (1941), член Баварської партії CSU з (1972), віце-президент Державного Центру УНР в екзилі (1984) і голова сенату ОУН(м) до кінця свого життя; ініціатор спорудження ганебної дошки в Бад-Емсі ((27.06.1976) до 100-річчя підписання Олександром II указу (30.05.1876) про заборону української мови) і ін. Про політичну діяльність Ю. Бойка-Блохина написано багато, про що можна познайомитися із моїх праць (3,4, 8, 9,11, 16).

2.02. 2001р. Український уряд нагородив Ю. Блохина орденом «За заслуги» III ступеня, це була його остання нагорода. Помер Ю. Бойко-Блохин 17.05. 2002 року в Мюнхені, де і похований в крипті на цвинтарі Westfriedhof.

У цій статті немає змоги зупинитись на громадській та церковній праці проф. Ю. Бойко-Блохина, та й і не все сказано про його наукову діяльність, про це більш ширше читач може ознайомитися з моїх багатьох книг, присвячених науковій, політичній і громадській діяльності нашого визначного вченого, діяльність якого багатогранна, цікава і заслуговує на найвищу пошану як в діаспорі, так і в Незалежній Україні, ідеями якої жив, творив до кінця свого життя. Змінилися часи і відношення до наукового, політичного доробку вченого. Про нього написала багато книг, статей, створила Фонд і Родинний Архів-Музей при Переяслав-

Хмельницькому Університеті, студенти пишуть дисертації, в Миколаєві одна із вулиць названа іменем Юрія Бойка-Блохина.

Я вірю в чесність і працелюбність нашого молодого покоління, яке не дасть пропасти славній українській культурі, науці, історії, бо наука правдива, наука вічна. Де сильна наука, там сильна Держава.

Бібліографія:

1. *Бойко Юрій*. Вибране. — Мюнхен, 1971. — Т.І
2. *Тетерина Дарина*. Життя і творчість Юрія Бойка-Блохина. — Мюнхен-Київ, 1998- Т.І
3. *Тетерина Дарина*. Короткі штрихи історії ОУН та політична діяльність Юрія Бойка-Блохина. — Мюнхен-Київ, 1999. — Т.ІІ
4. *Бойко Юрій*. Вибране. — Мюнхен, 1974. — Т.ІІ
5. *Бойко Юрій*. Вибране. — Мюнхен, 1981. — Т.ІІІ
6. *Бойко Юрій*. Вибране. — Гайдельберг, 1990. — Т. IV
7. *Белинский В.* Избранные философские сочинения. — М., 1948. — Т.1
8. *Тетеріна-Блохин Дарина*. Діяльність Юрія Бойка-Блохина в німецькому світі. — Переяслав-Хмельницький — Мюнхен, 2009. — 400 с.
9. *Тетерина Дарина*. Діяльність Ю. Бойка-Блохина на тлі подій в ОУН (1960-1993рр.). — Мюнхен-Київ, 1999. — Т.ІІІ.
10. *Тетерина Дарина*. Ідеал провідника. Док. наукове видання. — Мюнхен-Київ, 2000. — Т.ІV
11. *Blochyn Dariana*. Wissenschaftliche und politische Tetigkeit von Jurij Wojko-Blochyn. Briefwechsel. München-Kiev, 2012. — Band I. 580 S.
12. *Wojko-Blochyn Jurij*. — Gegen den Strom. — Heidelberg: Carl-Winter Universität Verlag, 1979. — 359 S.
13. Рибальченко Ростислав. Він став легендою живою. // Українське слово за 23.06.1994.
14. *Тетеріна (Блохин) Дарина*. Організація Української Спілки Письменників «Слово» на еміграції в Європі. — Київ-Мюнхен, 2005. — Т.І. 262с.
15. *Блохин Дарина*. Епістолярна спадщина Юрія Бойка-Блохина. — Мюнхен-Тернопіль, 2014. — Том ІІ. — 500 с.
16. *Блохин Дарина*. Епістолярна спадщина Юрія Бойка-Блохина. — Мюнхен.Тернопіль, 2017. — Том ІІІ. — 600с. (в друку)
17. *Блохин Дарина*. Бад Емс: Роль проф. Ю. Бойка-Блохина у спорудженні меморіальної дошки проти мовного геноциду в Україні. // ж. Україна-Європа. Серія : Історія, міжнародні відносини. Гол. редактор Л. М. Алексієвич. —Вип. 17. До 25-річчя Незалежності України. — Тернопіль. Вид. ТНПУ ім В Гнатюка, 2016. — 344 с. (стаття на стор. 307-316)
18. *Блохин Дарина*. Історія встановлення ганебної меморіальної дошки 27.06. 1976 року до 100-ліття заборони української мови і культури. // Наук. Збірник 7. Міжнародної конференції в унів. «Осторозька Академія» 27-28. 09.2016: Українська діаспора: проблеми дослідження. — Острог, 2016. — С 260- 269.